

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31e JAARGANG

WOENSDAG 4 SEPTEMBER 1946

No. 1530

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*H. W. Lambers; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).*

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

*Administratie: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408.*

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p.p. in Nederland f 26 per jaar. Overzeesche gebiedsdeelen en buitenland f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.*

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).

INHOUD:

	Blz.
Aspecten der Nederlandsche ijzer- en staalproducerende industrie door <i>Dr. Ir. J. A. W. Muller</i> ..	563
Sociale voorlichting door <i>H. L. Zeelenberg</i>	564
Rubber en Amerika door <i>H. C. Bijleveld</i>	568
De Engelsche kunstzijde-industrie in de oorlogsjaren door <i>Dr. H. C. Stek</i>	570
Aanteekening:	
Een Engelsche stem over economische samenwerking tusschen Nederland en België	573
Geld- en kapitaalmarkt	575

DEZER DAGEN

vierden wij het Koninginnefeest met verschraalde opgewektheid. Velen zijn niet opgewassen tegen de realisatie der na-oorlogsche feiten. Een naar weersomstandigheden

ongunstige Augustusmaand heeft ten plattelande de stemming versomberd. Op vele dorpen ontbraken in de feeststoeten de boerenwagens; van de kortstondige droge wind moest worden geprofitteerd om het laatste deel van den graanoogst binnen te halen. Want, één van de dingen, waar, helaas, werkelijk schot in zit, is het koren.

Minder zal er wellicht worden geschoten in Indië; onderhandelingen over een wapenstilstand zijn begonnen tusschen het Geallieerde hoofdkwartier en de republikeinen. Het Nederlandsche Parlement, in zijn beide bestanddeelen, keurde het zenden van een Commissie-Generaal voor Indië goed, het Nederlandsche hoofdkwartier wordt veelhoofdiger.

Juist omgekeerd is het verloop in China, daar keert men zich, terwijl hongersnood groote gebiedsdeelen teistert, steeds verder van een vreedzaam samengaan af. In 'Britsch-Indië' heeft het optreden van het moeizaam gevormde eigen kabinet geen verandering ten gunste in het dagelijksche doodencijfer door ongeregelheden gebracht. Niet verwonderlijk, nu, wat een prototype moest zijn van vreedzaamheid, de Geallieerde vredesconferentie te Parijs, is verworpen tot een oefenschool in kwaadsprekendheid. Weliswaar zijn de Ministers der Groote Vier uit hun slof geschoten door na één informeele bijeenkomst reeds met een eensgezind communiqué te verschijnen, doch de hoofdinhoud is: aquila non captat muscas. De adelaar vangt geen vliegen, de plaatsvervangers mogen alle amendementen bezien. De leidende figuren zullen het hoofd spaten voor het probleem, dat nog in het schootsveld moet komen: Duitschland.

In Engeland wordt dit probleem den laatsten tijd dringend voor de politieke opinie gebracht. Lord Beveridge, auteur der plannen omtrent sociale voorzieningen en volledige werkgelegenheid, wijdt in de Times van 29/30 Augustus twee artikelen aan „Reforms within the power of Britain”. Het vermelden van het motto, nl. „misery generates hate” — hetzelfde als dat voor „Full employment in a free society” — ontslaat ons van een samenvatting van zijn opinie.

Dat deze oorlog is gestreden voor het behoud der democratie, is nog merkbaar aan het houden van verkiezingen in verschillende landen. Thans hebben in Griekenland 75 pCt. der opgekomen kiesgerechtigden besloten tot terugkeer van den koning.

Het doelwit van de verbreiding der cultuur wordt na-oorlogs op vreemde wijze gediend. In Berlijn bood een opkooper aan Amerikaansche soldaten, volgens de Times van 30 Augustus, twee pagina's van het origineel der Mattheus-Passie aan. Voorloopig blijft de inzet van het slotkoor der Mattheus Passie dichter bij de werkelijkheid dan dat van Beethoven's negende. Een uitzondering vormt de daadwerkelijke belangstelling voor Nederlandsche producten op de Jaarbeurs te Stockholm.

Beschikbare krachten

HEER

Welke Nederlandsche onderneming geeft mij een kans? 27 jaar, ongehuwd, niet bang voor hard werken, door verblijf in buitenland vloeiend Engelsch en Fransch sprekend en schrijvend; diploma Gymnasium A, ervaren op scheepvaartgebied, boekhouden, momenteel in Brussel werkzaam bij im- en exportbedrijf, Max L. Wessel, 48 rue Tasson-Snel, Brussel.

JURIST

hoofdrichting privaatrecht met vakken zee- en internationaal recht, keuzevak economie, 7 jaar werkzaam op juridisch en sociaal-economisch gebied, zoekt werkkring als jurist en/of secretaris der directie bij Ned. bankiers-, handels-, scheepvaart-, of verzekeringsinstelling in het buitenland of hier te lande. Beschikt over initiatief, organisatievermogen en behoorlijke practijk met Engelsche en Duitsche taal. Brieven onder no. 13879 aan Boekh. D. Brouwer & Zn., Postbus 148, Arnhem.

Economisch doctorandus

financieel economisch onderlegd, zoekt plaatsing. 33 jaar, 8-jarige bankpraktijk, volledig bekend met overheidsmaatregelen op financieel gebied. Br. onder no. 632 bureau, van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Vacatures

Centraal Bureau voor de Statistiek

Het C.B.S. roept sollicitanten op voor de functie van

1. ADJ. COMMIES/COMMIES

met dipl. middelbaar onderwijs, goeden stijl; in staat tot samenstellen van rapporten en gegevens. Bij voorkeur econ. opl.

2. LEIDER

statistieken Bouwmaterialen en bouwnijverheid — met dipl. middelbaar onderwijs, econ. en/of techn. opl. Kennis van statistiek strekt tot aanbeveling.

Salarissen volgens Rijksregeling. Sollicitaties binnen, 14 dagen aan het C.B.S. te 's-Gravenhage.

De KONINKLIJKE STOOMWEVERIJ TE NIJVERDAL N.V. zoekt voor haar hoofdkantoor te Almelo een

verkoopleider

voor den binnenlandschen verkoop, waarvoor procuratie wordt verleend.

Vereischt wordt volledige bekendheid met de binnenlandsche markt, uitgebreide verkoopervaring en grondige textiel-technische kennis Leeftijd ca. 35 jaar.

Sollicitanten moeten bereid zijn zich aan een psychotechnisch onderzoek te onderwerpen.

Sollicitaties, uitsluitend schriftelijk in handschrift met uitvoerige beschrijving van opleiding en loopbaan, onder bijvoeging van recente foto, te richten aan het TWENTSCH INSTITUUT VOOR BEDRIJFSPSYCHOLOGIE, Grundellaan 18, Hengelo (O.)

R. MEES & ZONEN

Ao 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam
Vlaardingen, Amsterdam (alleen assurantiën)

BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN
BEZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN

AMSTERDAMSCH
BANK N.V.

KAPITAAL f 55.010.000 RESERVES f 31.500.000

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:

zoutzuur, (alle kwaliteiten)

vloeibaar chloor

chloorbleekloog

natronloog, caustic soda.

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

met papier geïsoleerde kabels
voor zwakstroom en sterkstroom

koperdraad en koperdraadkabel

Kabelgarnituren, vulmassa en olie

NIKKE

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

Voor het vervolg van de rubriek „Vacatures” zie pag. 575 en 576

ASPECTEN DER NEDERLANDSCHE IJZER- EN STAALPRODUCEERENDE INDUSTRIE.

Onder bovengenoemden titel is in den aanvang van dit jaar van de hand van Dr. de Meijer ¹⁾ een studie verschenen, die in meer dan één opzicht waard is in het volle licht van de belangstelling geplaatst te worden.

Het eerste argument tot een nader ingaan op deze verhandeling is de welhaast volmaakt evenwichtige wijze, waarop alle op dit ingewikkelde probleem van invloed zijnde factoren in causaal verband in oogenschouw worden genomen en aan een critische analyse worden onderworpen, voor de volledige fase van dit bedrijfsproces van de grondstoffenleverantie tot de uiteindelijke verbruiksplaatsen. Deze gedegen, logisch opgebouwde, beschouwingwijze treft vooral in de onderling evenwichtige waardeering van de technische en economische aspecten, die de ijzer- en staalvoorziening in ons land beheerschen.

Een dergelijke beschouwingwijze moge wellicht de natuurlijke lijken, het is echter niet te ontkennen, dat vele verhandelingen, die betrekking hebben op onze goederenvoorziening en ons welvaartsstreven, allerminst een dergelijken evenwichtigen diepgang weten te bereiken.

In sterke mate komt dit wel tot uiting in de talloze verhandelingen over het vraagstuk van de geleide economie, die, in hun streven naar een betere welvaartsvoorziening, nagenoeg steeds dit aantrekkelijke doel trachten te bereiken op een uitsluitend economisch kompas, onder miskening van het feit, dat de meer volmaakte synthese in ons welvaartsstreven slechts bereikt kan worden door de evenwichtige waardeering en wisselwerking van de mogelijkheden van de moderne techniek en de economische desiderata.

Voor de veelal te constateren onderwaardeering van het samenspel van factoren, die onze moderne gecompliceerde voortbrenging beïnvloeden, zijn verschillende verklarende factoren aan te wijzen. De voornaamste is, naar schrijver's meening, de groei van de wetenschap in de breedte en in de diepte, een toeneming zóó intens, dat het welhaast onmogelijk is voor één geest om verscheidene deelgebieden bevredigend te overzien, zoodat een aanzienlijke differentiatie van de individueele kennis, gepaard met een verzwakking van de universeele intellectuele potentie, hiervan het gevolg is.

Het moet dan ook ongetwijfeld een verheugend feit genoemd worden, indien een verhandeling de meer beperkte beschouwingwijze doorbreekt, en dit heeft de auteur van „Aspecten der Nederlandsche ijzer- en staalproduceerende industrie” ongetwijfeld tot stand gebracht, hetgeen de studie bijzonder in waarde doet stijgen en het werk tot een geschikt kompas maakt voor den belangrijken bedrijfstak van de ijzer- en staalverzorging.

De wetenschap, dat de auteur van onverdachten economischen huize stamt, kan de waardeering voor de hier geleverde prestatie nog slechts verhoogen; dit zal volmondig erkend moeten worden door elken ingewijde, die beoordeelen kan, welke moeite het kost de beide groote deelgebieden van de techniek en de economie voor een zoo ingewikkelden bedrijfstak evenwichtig te overzien.

Als tweede en meer algemeen argument, om deze studie voor het forum van de belangstelling te plaatsen, moge gelden, dat tijdens het concipieren van het werk de buitengewone omstandigheden, die thans onze materieele voorziening sterk beïnvloeden, niet volledig te voorspellen waren. Indien dit in meerdere mate het geval zou geweest zijn, zou, gezien den gedegen en logischen opzet van de studie, de conclusie vermoedelijk anders hebben geluid.

¹⁾ Dr. J. F. G. M. de Meijer: „Aspecten der Nederlandsche ijzer- en staalproduceerende industrie”, met een „Ten Geleide” van Ir. F. Q. den Hollander, J. M. de Bussy, Amsterdam, 1946.

Uit deze vaststelling mag volstrekt niet de conclusie worden getrokken, dat de beschouwing aan waarde verliest; zij bewijst hoogstens, hoezeer het urgent is, de voortdurende aandacht aan de ontwikkeling van de omstandigheden te wijden en hoezeer het noodzakelijk is, den koers te wijzigen als de stroomingen veranderen.

Onze huidige groote armoede vormt de tegenstrooming, die niet te voorzien was, althans niet in die mate, zooals zij thans, en dan nog slechts tot een beperkt deel van onze bevolking, doordringt. Deze factoren maken het echter gewenscht de conclusies van de Meijer te toetsen aan de huidige omstandigheden, waarbij zijn werk, gedachtig aan het „du choc des opinions jaillit la vérité”, zijn volledige waarde behoudt.

Deze conclusies betreffen in hoofdzaak de uitbreiding van de nationale ijzer- en staalproductie en de eventuele vestigingsplaats, waarbij de auteur de ligging van de ijzer- en staalproduceerende bedrijven aan de groote scheepvaartroutes uit hoofde van verkeers-economische overwegingen bepleit en dit mede aan buitenlandsche vestigingstendenties toetst.

Een zoodanige overweging gold ongetwijfeld in volledige mate voor de periode tusschen de twee wereldoorlogen; of zij onder de huidige omstandigheden voor ons land nog volledig van kracht is moet ernstig worden betwijfeld.

Het globale en gemiddelde verbruik van ijzer- en staalproducten bedroeg vóór den oorlog circa 0,9 mln. ton per jaar. Na hervatting van een meer normaal economisch leven, zal, in verband met de zeer aanzienlijke behoefte voor hersteldoeleinden, een nationaal verbruik ad 1,2 mln. tons per jaar zeker niet een te hooge schatting vormen. Indien wij verder overgaan tot een intensiever industrialisatie, die geïmpliceerd wordt door ons gebrek aan deviezen, zal de behoefte aan ijzer en staal voor de installatie van nieuwe productiemiddelen nog aanzienlijk stijgen, wellicht tot 1,5 mln. ton per jaar, en daarmede het verbruik per hoofd van de overige West-Europeesche landen benaderen.

Tegenover dit, vermoedelijke toekomstige verbruik staat een nationale productiecapaciteit, die maximaal met 350.000 ton per jaar is aan te geven. Het deficit tusschen nationale behoefte en verbruik zal dan minstens 0,9 mln. ton bedragen, dat bij het huidige hooge prijsniveau een invoerwaarde vertegenwoordigt van circa f. 210 mln. De volledige productie van de voornoemde hoeveelheid onder nationale auspiciën, onder een zoo hoog mogelijk gebruik van eigen grondstoffen en arbeidskrachten, zou een aanzienlijke besparing beteekenen op de behoefte aan deviezen. Deze zouden dan alleen ter beschikking behoeven te staan voor den aankoop van erts en kalk en diensten-gevolge verminderen tot f. 58 mln. Elke 100.000 ton, waarmede de nationale productie aan ijzer en staal kan worden opgevoerd, geven een besparing van f. 17 mln. aan deviezen.

Het behoeft geen nader betoog, dat in dit licht bezien de verhooging van de voortbrengingscapaciteit van dezen bedrijfstak dringend gewenscht is. Een zoodanige besparing aan deviezen kan echter alleen volledig worden bereikt, indien een eventueel nieuw ijzer- en staalproduceerend bedrijf uitsluitend nationale steenkool als grondstof gebruikt, en deze garantie is, mede uit verkeers-economische overwegingen, alleen gegeven door een vestiging in Zuid-Limburg, in de onmiddellijke nabijheid van een cokesproduceerenden mijnzetel.

De veelal verbreide opvatting, die ook door Ir. A. Groothoff ²⁾ in het Tijdschrift voor Economische Geografie naar voren wordt gebracht, dat de gezamenlijke transportkosten voor grondstoffen en afgewerkte pro-

²⁾ Ir. A. Groothoff: „Vestigingsmogelijkheden van zware industrie in Nederland”, Tijdschrift voor Economische Geografie, 15 Januari 1946.

ducten bij een vestiging in Zuid-Limburg hooger zouden uitvallen dan bij een vestiging aan de groote scheepvaartroutes, blijkt bij een nadere critische analyse van de vervoerskosten niet juist te zijn. Zoowel voor de periode vóór den oorlog van 1924-1938, als bij de huidige vervoersstarieven, blijkt, dat, bij het toetsen en afwegen van de totale vervoerskosten, deze, bij een vestiging in Zuid-Limburg en een aanvoer der ertsen van overzee, nauwelijks hooger zijn.

Weliswaar ontstaan in dit laatste geval supplementaire kosten voor ertsoverslag en vervoer van de zeehaven tot Limburg, maar deze toevoer per binnenwater kan geschieden in retourvracht voor steenkolen, terwijl bij een vestiging in de nabijheid van een mijnzetel de vrachten voor kolen of cokes vervallen en die voor kalk uit Belgische bron verminderen.

Het deviezengebrek en de vereischte garantie, dat een maximale hoeveelheid nationale grondstoffen wordt benut, pleit dan ook zeer krachtig voor een vestiging van een eventueele uitbreiding der ijzer- en staalproducerende industrie in Zuid-Limburg. Hiermede zijn de motieven echter nog niet uitgeput. Een zoodanige vestigingsplaats biedt een attractieve mogelijkheid tot aanvoer van Fransche ertsen over binnenwater tegen vervoerskosten, die lager zijn dan van overzee, en biedt tevens de mogelijkheid tot effectief verzet tegen een eventueele monopolistische machtspositie van de overzeesche ertsproducenten. Gedeeltelijke verwerking van Fransche ertsen met lager ferro-gehalte kan ook attractief zijn, omdat zij phosphor bevatten, zoodat bij de verwerking Thomasslakkenmeel als nevenproduct wordt gewonnen, waarvan wij nog een aanzienlijk invoersaldo bezitten. Tot de gedeeltelijke verwerking volgens het Thomás-procédé zullen wij toch reeds genoopt zijn, omdat de in Nederland ter beschikking staande hoeveelheid schroot niet voldoende is, om voor de volledige uitbreiding het Siemens-Martin-procédé toe te passen.

Als verdere motieven voor een vestiging in Limburg mogen nog gelden de mogelijkheid van koppeling aan een bestaande cokesfabriek, waardoor de bouwkosten van een nieuwe cokesfabriek, die bij vestiging in het Westen noodzakelijk is, gespaard worden, en de mogelijkheid van afzet der hoogovengassen aan een reeds aanwezige chemische fabriek.

Tenslotte moet nog worden gememoreerd, dat in Zuid-Limburg de aankoopkosten voor terreinen aanzienlijk lager zullen zijn, evenals de bouwkosten, uit hoofde van den vasteren ondergrond. Vermoedelijk zal ook, ondanks de toenemende nivelleering van de loonen, toch steeds een verschil van gemeenteklasse blijven bestaan, dat bij de huidige loonsverhoudingen voor een vestiging in Zuid-Limburg overeenkomt met lagere productiekosten van f. 1,— per ton, terwijl als laatste argument nog aangevoerd kan worden, dat de mijnindustrie voor haar eigen bedrijven een aanzienlijke hoeveelheid ijzer- en staal verbruikt, welke hoeveelheid nog kan toenemen, indien, tusschen het staalproducerende bedrijf en de mijnzetels nieuwe machinefabrieken en constructiewerkplaatsen worden gevestigd, die de mijnindustrie voorzien van de machines en apparaten, waaraan zij zoozeer behoefte heeft. Dit geldt eveneens voor een edelstaalbedrijf, dat, gezien haar hoge stroombehoefte, gebonden is aan een goedkope energiebron.

Tegenover deze reeks van argumenten, die krachtig pleiten voor een vestiging in Zuid-Limburg, kan als nadeel worden aangevoerd, dat uitbreiding van het reeds bestaande bedrijf te Velzen vermoedelijk kan voeren tot een hooger rendement in technisch-economischen zin.

Het korte bestek van dit betoog laat niet toe ook dit argument tot de ware proporties terug te brengen. De vereischte capaciteit van een ijzer- en staalproducerend bedrijf voor het bereiken van een optimaal technisch-economisch rendement staat overigens in nauw verband

met den aard en de inrichting van de walswerken. Indien deze laatste bijzondere producten van hooge kwaliteit moeten voortbrengen, kunnen de aanschafkosten voor de walsinstallaties zeer hoog worden en dientengevolge de afschrijvingen per geproduceerde ton dermate stijgen, dat de kwestie van de rentabiliteit een twistpunt vormt.

Het uitvoerige rapport, voorzien van kostprijscalculaties, uitgebracht over de Engelsche ijzer- en staalindustrie, moge in dit opzicht tot richtsnoer dienen. Bij een eventueele uitbreiding van de nationale ijzer- en staalproductie, zal het vermoedelijk veel meer aanbeveling verdienen ons te beperken tot die producten, waaraan in ons land het eerstvolgende decennium nog zoozeer behoefte bestaat, t.w. staf-, beton-, profiel- en balkijzer, draad en buizen, welke behoefte nog aanzienlijk zal toenemen bij verdere industrialisatie. Deze staalsoorten werden eertijds in bevredigende qualiteit mede door Duitschland geleverd en er is alle reden om krachtige pogingen te doen om Duitsche walswerken als herstelbetaling te verkrijgen. Vermoedelijk zal op deze wijze de nationale productievergrooting het snelst en met redelijke installatiekosten tot stand kunnen komen.

Als vitaal sleutelbedrijf staat de ijzer- en staalproducerende industrie met de extractieve industrie aan de basis van elke goederenvoorziening, die gericht is op welvaart. Een bevredigend en uitvoerbaar herstel-, vernieuwings- en industrialisatieprogramma is welhaast ondenkbaar zonder een daaraan aangepaste capaciteit voor de ijzer- en staalvoortbrenging.

Het is de niet te onderschatten verdienste van den auteur van: „Aspecten der Nederlandsche ijzer- en staalproducerende industrie”, dat hij nagenoeg alle technische en economische gegevens naar voren bracht, die in staat stellen, om in het licht van onze huidige economische omstandigheden een besluit voor dezen vitalen bedrijfstak te nemen.

De daad is thans aan onze Overheid en aan den gezonden ondernemingsgeest. Moge het daadwerkelijke initiatief niet te lang op zich laten wachten, mogen wij niet verzinken in een overmaat van beraad, en mogen wij vooral bedenken: Wie oogsten wil... moet ploegen!

Dr. Ir. J. A. W. MULLER.

SOCIALE VOORLICHTING.

De behoefte aan sociale voorlichting.

Dank zij het voortreffelijk werk van den Economischen Voorlichtingsdienst is economische voorlichting tot een levend begrip geworden. Na jaren van strijd over den juisten organisatievorm bezitten wij in dezen dienst een apparaat, zonder hetwelk het bedrijfsleven het niet meer zou kunnen stellen.

Met dit goede voorbeeld voor oogen is het vreemd, dat Nederland nog steeds niet beschikt over een voorlichtingsdienst voor sociale vraagstukken. Het bedrijfsleven en talloze overheids- en semi-overheidsdiensten hebben daarbij het grootste belang. Men denke daarbij aan het Departement van Sociale Zaken en de daaronder ressorteerende diensten: de Arbeidsinspectie, de Volksgezondheid, het Rijksarbeidsbureau met de Gewestelijke Arbeidsbureaux. Voorts het geheele apparaat, belast met de uitvoering der sociale verzekeringen, met name de Rijksverzekeringsbank, de Raden van Arbeid, de Bedrijfsverenigingen en de Ziekenfondsen. Verder de gemeentelijke diensten van Sociale Zaken en de verschillende instellingen van liefdadigheid en maatschappelijk werk. Men denke ook aan het College van Rijksbemiddelaars. En tenslotte het bedrijfsleven, de verenigingen van werkgevers en werknemers en de Stichting van den Arbeid.

Kortom, het gaat er om alle diensten, instellingen en personen, die zich bezighouden met den werkenden mensch, resp. met den niet werkenden mensch, die zonder voldoende

inkomsten of verzorging in nood dreigt te geraken, in de gelegenheid te stellen kennis te nemen van de sociale ontwikkeling in den breedsten zin, opdat de sociale politiek een zoo groot mogelijk nuttig effect kan afwerpen.

Economische voorlichting verkeert ten opzichte van sociale voorlichting in een gunstiger positie, aangezien zij voor de meesten een tastbaarder begrip is; de directe praktische waarde ervan ligt oogenschijnlijk meer voor de hand. Dit moge nog niet zoo zeer gelden voor hen, die in een uitgesproken sociale functie kennis moeten dragen van de sociale ontwikkeling in binnen- en buitenland, als wel voor degenen, die in het bedrijfsleven werkzaam zijn. Voor hen zijn in de eerste plaats prijzen en andere economische omstandigheden de gegevens, waaruit zij bestek opmaken en koers uitzetten.

Toch begint ook in handel en industrie het besef door te dringen, dat voor een juiste plaatsbepaling kennis der sociale omstandigheden en inzicht in de wijzigingen in het sociale bestel niet kan worden ontbeerd. Dit geldt niet alleen voor de veelheid van sociale maatregelen, waarmee men binnenslands te maken heeft, maar ook voor buitenlandsche omstandigheden. Het moge den koopman of den industrieel op het eerste gezicht onverschillig zijn te weten, dat er in verschillende landen, die voorheen ten opzichte van Nederland in sociaal opzicht een achterstand vertoonden, een ontwikkeling gaande is, waardoor de voorsprong van ons land wordt verkleind. Doch wat hen wel interesseert, is, een inzicht te krijgen in de mate, waarin buitenlandsche sociale maatregelen een kostenverhogenden invloed zullen hebben, tengevolge waarvan het Nederlandsche product, afgezien van valutaverhoudingen, beter zal kunnen concurreren. Voorts zullen fabrikanten zich een oordeel moeten kunnen vormen in hoeverre er aanleiding bestaat te verwachten, dat dergelijke buitenlandsche maatregelen, o.a. door verhooging van de arbeidsvraagde en verzekering van den bedrijfsvrede, die tendens hebben de productiviteit te vergrooten, waardoor eveneens de concurrentiemogelijkheid rechtstreeks wordt beïnvloed. Tenslotte zal de handel zich met het oog op de verruiming van afzetmogelijkheden een beeld moeten kunnen vormen van de wijzigingen in het levenspeil, die door sociale maatregelen worden teweeggebracht.

Zoo goed als een Economische Voorlichtingsdienst een hulpinstrument is bij de bepaling van het commercieele beleid, zoo goed dient ook in een Socialen Voorlichtingsdienst een hulpmiddel gezien te worden, waarvan het bedrijfsleven zich bij het uitstippelen van de toekomstige politiek bedient.

De voorziening in de behoefte aan sociale voorlichting.

Aangezien vele sociale vraagstukken een uitgesproken economisch aspect hebben, laat het zich verklaren, dat de Economische Voorlichtingsdienst zijn werkzaamheden van documentatie en berichtgeving eenigermate tot dit terrein uittrekt. Maar er blijven uiteraard leemten en zoo is het te begrijpen, dat belanghebbenden hoe langer hoe meer ertoe overgaan zichzelf de noodige gegevens te verschaffen.

Zoo kennen het Departement van Sociale Zaken en het Rijksarbeidsbureau een eigen documentatie- en voorlichtingsdienst, ten behoeve van zichzelf en de onder hen ressorteerende diensten. Ook het Centraal Bureau voor de Statistiek verzamelt gegevens — niet alleen cijfers — over de sociale ontwikkeling en publiceert deze. Hetzelfde gebeurt door de Arbeidsinspectie voor haar gebied. Eveneens wordt dergelijk werk gedaan door de Vakbonden, door de Vereenigingen van Werkgevers en de Stichting van den Arbeid. Het Instituut voor Efficiency beweegt zich mede op dit terrein door zich onder andere bezig te houden met de bestudeering van personeelvraagstukken, zij het van meer bedrijfshuishoudkundig gezichtspunt bezien. Tenslotte zijn vele groote ondernemingen, die zoowel met de buitenlandsche sociale ontwikkeling, als met de binnenslandsche toepassing van de Nederlandsche sociale wet-

geving te maken hebben en voor wie bovendien bij de interne bedrijfsorganisatie een goed personeelbeheer van steeds grooter belang wordt, er langzamerhand toe overgegaan zichzelf over sociale vraagstukken zoo ruim mogelijk te oriënteren door aan hun sociale- of personeelafdeeling een dienst toe te voegen, die in staat is deze behoefte op te vangen.

Deze situatie kan niet langer bevredigend worden geacht. Het moge den oppervlakkigen waarnemer een aangenam gevoel geven, dat zooveel verschillende instanties in den lande zich met deze materie bezighouden, doch reden tot verheugenis is er allerminst. Daartoe zou slechts aanleiding bestaan, indien iedere op zichzelf staande voorlichtingsdienst een specifiek onderdeel van het geheele terrein voor zijn rekening zou hebben genomen, indien hierdoor het geheele gebied volledig zou worden bestreken, indien verder het geheel door een centraal bureau zou worden gecoördineerd en daardoor het materiaal aan allen ten goede zou komen. Dit is helaas niet het geval. Er wordt deels dubbel werk verricht, anderdeels blijven er gebieden braak liggen, terwijl door onvoldoende publicatie bepaalde instanties geen kennis krijgen van hetgeen elders kans loopt in vergetelheid te raken. Door het ontbreken van een coördineerende instantie, die richting geeft aan het bijeenbrengen en publiceren, blijft het geheel verbrokkeld en onvoldedig. Kortom, aan werkelijke sociale voorlichting komt men eigenlijk nog niet toe.

De noodzakelijkheid van een Socialen Voorlichtingsdienst.

Men dient zich goed te realiseeren, dat sociale voorlichting niet een voorbijgaande zaak is, die haar waarde uitsluitend zou ontleenen aan de bijzondere tijdsomstandigheden. Wat sociale voorlichting betreft, verkeerden wij thans in nagenoeg hetzelfde stadium als de economische voorlichting vóór de totstandkoming van den tegenwoordigen Economischen Voorlichtingsdienst.

Met een variant op hetgeen Dr. Roeterink in zijn dissertatie „Economische Voorlichting in Nederland” in 1936 schreef, kan thans ten aanzien van den socialen sector worden gezegd, dat wij te lang zijn blijven hangen aan de gedachte, dat het oude wel weer terug zal komen. Te weinig is men zich bewust geweest van de structureele wijzigingen in onze samenleving, waardoor het geheele complex van problemen van arbeid en sociale zorg veel meer in het centrum van ons denken en handelen is komen te staan.

Het stellen van den eisch, dat er een Sociale Voorlichtingsdienst moet komen, is nochtans eenvoudiger dan de beantwoording van de vraag, hoe de organisatievorm daarvan zal zijn en onder wien het te stichten apparaat zal moeten ressorteeren. Er rijzen in dit verband twee vragen:

1. Moet de Sociale Voorlichtingsdienst een instituut zijn, dat de werkzaamheden van de thans los van elkaar werkende instellingen volledig overneemt, of zal de Centrale zich beperken tot het coördineeren en dirigeren van het werk, dat door de bestaande diensten wordt verricht?

2. Moet de in het leven te roepen centrale instantie een overheidsdienst zijn, een particuliere instelling, ofwel zal zij een gemengd karakter moeten dragen?

Voor de beantwoording van deze vragen is het noodig het werk van den Socialen Voorlichtingsdienst nader te preciseeren. De vage aanduiding, dat deze dienst een arsenaal van wetenschap over sociale vraagstukken zal moeten vormen en deze systematisch en regelmatig aan de belanghebbenden zal moeten distribueeren, dient geconcretiseerd te worden. Wij dienen daartoe uit te gaan van de sociale functies der belanghebbenden. Dit geeft automatisch een inzicht in den aard der te verzamelen gegevens. Want daarop komt het in de eerste plaats aan, het zich systematisch verschaffen en vastleggen van nuchtere cijfers en zakelijke beschrijvingen van sociale feiten en omstandigheden. Evenmin als de economische politiek kan de sociale

politiek gebouwd worden op utopistische wensdroomen en vage veronderstellingen.

Het Departement van Sociale Zaken en een aantal daaronder ressorteerende of nauw ermee samenwerkende diensten, zooals het Rijksarbeidsbureau, de Arbeidsinspectie, het College van Rijksbemiddelaars, treden regeland en controleerend op. Zij zullen bijv. nauwkeurig op de hoogte moeten zijn van alles, wat met arbeidsverhoudingen te maken heeft. Bovendien zullen zij er zich regelmatig van moeten vergewissen, hoe de diverse regelingen in de praktijk werken. Een tenslotte zal men zich daar doorlopend moeten oriënteren over de ontwikkeling in het buitenland. Slechts dan kunnen zij zich een juist beeld vormen van de zaken, welke verdere voorziening behoeven.

Iets anders ligt de zaak voor instanties, wier taak hoofdzakelijk van uitvoerenden aard is. Onder deze categorie rekenen wij de diensten en organen, die bij de uitvoering der sociale verzekeringen zijn betrokken, de Rijksverzekeringsbank, de Raden van Arbeid, Bedrijfsverenigingen en Ziekenfondsen. Voorts het bedrijfsleven, de gemeentelijke diensten van Sociale Zaken, instellingen van maatschappelijk werk en deels ook het Rijksarbeidsbureau met de Gewestelijke Arbeidsbureaux. Voor al deze is het in de allereerste plaats noodig, nauwkeurig en vlug ingelicht te worden over nieuwe regelingen en uitvoeringsvoorschriften. Doordat anderzijds deze diensten — meer dan het ambtelijke apparaat, dat de regelingen maakt — dichter bij de praktijk staan, kunnen zij op hun beurt een belangrijke bijdrage leveren tot het opheffen van in de praktijk gebleken volkomenheden. Wil er echter van hen een stimulans in deze richting kunnen uitgaan, dan zullen ze regelmatig bevrucht moeten worden met ideeën en voorbeelden, die slechts een breed opgezette voorlichtingsdienst kan bieden.

Een derde groep van belanghebbenden, onder andere omvattend de Arbeidersvakverenigingen en de Vereenigingen van Werkgevers, benevens de Stichting van den Arbeid, heeft in hoofdzaak een stimuleerende en adviseerende functie. Willen deze organisaties hiertegen volkomen opgewassen zijn, dan moeten zij, evenals het Departement van Sociale Zaken en de daaronder ressorteerende diensten, in den meest uitgebreiden zin omtrent de sociale ontwikkeling in binnen- en buitenland georiënteerd worden. In belangrijke mate moeten wij ook de individueele ondernemingen tot deze groep rekenen. Immers, zij zijn het, die midden in de praktijk der arbeidsverhoudingen staan. Op de arbeiders, in loondienst werkend, is nog steeds het overgrootste deel der sociale maatregelen gericht. In het bedrijfsleven worden de grondslagen voor den socialen vrede gelegd. Hoe langer hoe meer breekt het inzicht door, dat de werkgevers jegens hun werknemers en tegenover de maatschappij een sociale verantwoordelijkheid dragen. Zoodanige verantwoordelijkheid kunnen zij slechts dan ten volle dragen, wanneer den werkgevers gelegenheid gegeven wordt zich regelmatig op voor hen passende praktische wijze te oriënteren, omtrent alles wat met arbeidsverhoudingen heeft te maken.

Een bijzondere plaats, temidden van al deze groepen van belanghebbenden, nemen tenslotte nog de scholen voor Maatschappelijk Werk in en die instellingen van hooger onderwijs, waar de sociale wetenschappen op het studieplan voorkomen. Het behoeft geen betoog, dat juist voor deze instellingen het kunnen beschikken over Nederlandsche publicaties, betreffende de sociale ontwikkeling, van het grootste belang is.

Een Sociale Voorlichtingsdienst moet centraal zijn.

Op grond van de in het voorgaande ontwikkelde gedachten kunnen wij slechts concluderen, dat een aan de eischen des tijds beantwoordende Sociale Voorlichtingsdienst een Centraal Instituut zal moeten zijn. Slechts dan zal van een systematische bewerking sprake kunnen zijn.

Door een coördinering van datgene, wat thans op dit gebied geschiedt, zal het gestelde bezwaarlijk kunnen worden bereikt.

Het verlangen naar een centrale sociale voorlichtingsinstantie beteekent niet, dat de bestaande bureaux en de door deze uitgegeven bladen geen bestaansrecht meer zouden hebben. Integendeel, zij zullen een belangrijk element tot contact met de leden of andere belanghebbenden blijven. Zij zullen een mogelijkheid tot verdieping bieden en de speciale visie van de betreffende vereeniging of instelling tot uitdrukking kunnen blijven brengen. Het gaat er slechts om, dat wij óók moeten kunnen beschikken over één centraal punt, waar iedereen alle objectieve gegevens moet kunnen vinden. In een door een dergelijke centrale instantie uit te geven orgaan zal ook bijzondere aandacht besteed moeten worden aan literatuuroverzichten van in binnen- en buitenland verschenen publicaties ten behoeve van hen, die zich in een bepaald onderdeel wenschen te verdiepen.

Het is opvallend, dat landen, die tot dusverre in sociaal opzicht minder ver waren dan Nederland, wel over uitgaven beschikken, die in deze behoefte aan voorlichting voorzien. Men denke slechts aan het blad van het Engelsche Ministerie van Arbeid, „The Ministry of Labour Gazette”, aan het Belgische „Arbeidsblad”, uitgegeven door het Departement van Arbeid en Sociale Zaken in Brussel, en aan het Amerikaansche „Monthly Labour Review”.

De vorm van den Socialen Voorlichtingsdienst.

Is men het over de noodzakelijkheid van een Centralen Voorlichtingsdienst voor sociale zaken eens, dan dient uitgemaakt te worden in welken vorm deze voorlichtingsdienst zich aan belanghebbenden zal presenteren. Er doen zich in dit opzicht drie mogelijkheden voor. Men kan den voorlichtingsdienst maken tot een overheidsorgaan. Men kan er echter ook een particuliere instelling van maken. Tenslotte laat zich een gemengde vorm denken in dier voege, dat door de gezamenlijke particuliere en publieke belanghebbenden een rechtspersoonlijkheid bezittend lichaam wordt gesticht, dat ten behoeve van alle daarbij betrokkenen werkzaam is.

Bezien wij allereerst de mogelijkheid van een particulier instituut. Met alle waardeering voor hetgeen door een particuliere instelling kan worden tot stand gebracht, meenen wij, dat deze vorm voor dit werk niet de meest geschikte is. Een belangrijk bezwaar is, dat een als particulier bureau georganiseerde dienst niet over het noodige gezag en de noodige faciliteiten zal kunnen beschikken om zich de vereischte gegevens te verschaffen. Bovendien bestaat steeds het gevaar, dat een particulier instituut zich óf teveel in de richting van een theoretisch wetenschappelijk bureau zal bewegen, óf teveel de oogen gericht zal houden op actueele vraagstukken van uitvoering en praktijk. In beide gevallen loopt men het risico, dat een belangrijk deel van de taak van den Socialen Voorlichtingsdienst, het geven van voorlichting over de sociale politiek van de Overheid en het verschaffen van gegevens voor de verdere ontwikkeling van de sociale politiek des lands, in het gedrang komt. Het is overigens ook niet goed denkbaar, dat de Overheid bij het bepalen van haar beleid afhankelijk zou willen zijn van gegevens, die zij van een particuliere instantie zou moeten ontvangen.

In mindere mate bestaan deze bezwaren bij een gemengden vorm, waarbij de Overheid en de buiten het overheidsapparaat staande belanghebbenden voldoende invloed op de gastes van het instituut kunnen uitoefenen. Er schuilt een aantrekkelijke gedachte in een dergelijke constructie, te meer, omdat een semi-officieele dienst, onttrokken aan de ambtelijke sfeer, het gezag van de erachter staande Overheid zal kunnen paren aan de slagvaardigheid en het dienstbetoon, die van een particuliere instelling kunnen uitgaan.

Desondanks meenen wij de voorkeur er aan te moeten geven den toekomstigen centralen Socialen Voorlichtingsdienst als een overheidsinstelling te zien. Bij een dergelijken vorm, waarbij de dienst verankerd wordt in het bestuursapparaat des lands, is de continuïteit beter gewaarborgd dan bij de twee andere mogelijkheden¹⁾. Dat is noodig. Ook wanneer t.z.t. de overheidsbemoeiingen op sociaal gebied weer minder ingrijpend zullen kunnen zijn. Ten aanzien van de slagvaardigheid meenen wij er niet a priori van te mogen uitgaan, dat de leiding van een ambtelijk apparaat er niet in zou kunnen slagen de medewerkers ervan te doordringen, dat de dienst zal moeten uitmunten door paraatheid en dienstbetoon. Dit is alles een kwestie van keuze van de juiste mensen. De goede ervaringen, opgedaan met den Economischen Voorlichtingsdienst, kunnen in dit verband tot voorbeeld strekken. Zij bewijzen, dat het mogelijk is in een overheidsdienst het tempo en den geest van het particuliere bedrijf te laten doordringen. Daar komt nog bij, dat thans in ambtelijke kringen het besef levendig is geworden, dat het personeelvraagstuk bij de Overheid niet langer met de traditioneele middelen kan worden beheerscht. Eerlang zullen ook hier de moderne methoden van wetenschappelijke personeelselectie en systematische loopbaancontrole hun intrede doen. Wanneer een zoodanig op het particuliere bedrijfsleven geïnspireerd „personeelbeheer” tot stand zal zijn gekomen, zal ook het belangrijkste bezwaar, dat men tegen den ambtelijken vorm van den voorlichtingsdienst zou kunnen hebben, zijn weggenomen.

De plaats van den Voorlichtingsdienst in het overheidsapparaat.

Resteert tenslotte de vraag, op welke plaats uiteindelijk de Sociale Voorlichtingsdienst in het overheidsapparaat moet worden ingevoegd. Er doen zich ten deze wederom verschillende mogelijkheden voor.

Men zou bijv. een goed werkend documentatiebureau bij één der verspreide overheidsdiensten tot Centralen Socialen Voorlichtingsdienst kunnen promoveeren. Een andere mogelijkheid is den Socialen Voorlichtingsdienst te combineeren met den Economischen Voorlichtingsdienst. Ook laat zich de mogelijkheid denken, dat men den Socialen Voorlichtingsdienst, en dan bij voorkeur gecombineerd met den Economischen Voorlichtingsdienst, tot een hulpapparaat maakt van een toekomstigen Sociaal-Economischen Raad, zooals deze in het wetsontwerp voor de Bedrijfsorganisatie in het vooruitzicht wordt gesteld. En tenslotte, hetgeen wel de meest voor de hand liggende oplossing schijnt, kan de bestaande Voorlichtingsdienst van het Departement van Sociale Zaken worden ontwikkeld tot een werkelijken Socialen Voorlichtingsdienst in den door ons bepleiten geest.

De eerste mogelijkheid komt o.i. niet in aanmerking. Immers, alle diensten, die onder of in nauwe samenwerking met het Departement van Sociale Zaken werken, hebben allen een beperkt arbeidsveld; het zou onjuist zijn één van hen, werkzaam op een bepaald onderdeel, te belasten met het verzamelen van sociale gegevens in den ruimsten zin des woords.

Samenvoeging met den Economischen Voorlichtingsdienst, de tweede door ons genoemde mogelijkheid, verdient nadere beschouwing. Deze constructie lijkt aantrekkelijk, zoowel wegens de groote ervaring, die men bij den Economischen Voorlichtingsdienst bezit, alsook vanwege

¹⁾ Bij deze constructie zou ook uitvoering gegeven kunnen worden aan een gedachte, die begin 1945 door Barbara Ward in „The Economist” is gelanceerd. Deze schrijfster was van meening, dat het, gezien de snelle sociale ontwikkeling en de noodzakelijkheid van intensivering van internationaal contact, wenschelijk is om bij de belangrijkste gezantschappen attachés voor Sociale Zaken aan te stellen, gelijk reeds lang voor militaire en economische aangelegenheden gebruikelijk is. De Vereenigde Staten hebben in Nederland en in Zwitserland een socialen attaché. Zwitserland heeft er zoodaast een toegevoegd aan de Zwitsersche legatie in Parijs, terwijl de benoemingen in Washington en Londen binnenkort worden verwacht. Engeland heeft reeds een tiental sociale attachés in Europeesche en Amerikaansche landen.

het nauwe verband tusschen sociale en economische vraagstukken. Het nieuwe lichaam zou dan een Sociaal-Economischen Voorlichtingsdienst kunnen zijn, gesplitst in een sociale en een economische sectie. Een dergelijke vorm zou ook goed aansluiten bij den geprojecteerden opzet der bedrijfschappen en bij een in het wetsontwerp op de Bedrijfsorganisatie voorzien Sociaal-Economischen Raad.

Intusschen meenen wij, dat een zoodanige gecombineerde Sociaal-Economische Voorlichtingsdienst — de derde door ons geopperde mogelijkheid — niet een onderdeel van den Sociaal-Economischen Raad moet worden. Immers, de Sociaal-Economische Raad is gedacht als een toorgaan voor het georganiseerde bedrijfsleven. Sociale vraagstukken komen daar slechts aan de orde, voorzover deze vraagstukken verband houden met het bedrijfsleven. Er blijven altijd sociale vraagstukken over, waarmede de Sociaal-Economische Raad geen bemoeiing heeft en die uiteraard bij een voorlichtingsapparaat, dat een onderdeel is van den Sociaal-Economischen Raad, licht in de verdrukking zullen komen.

Evenmin zal een gecombineerde Sociaal-Economische Voorlichtingsdienst bij het Departement van Sociale Zaken of bij het Departement van Economische Zaken kunnen worden ondergebracht. Onderbrenging bij het Departement van Sociale Zaken zou waarschijnlijk op te grooten weerstand stuiten. Onderbrenging bij het Departement van Economische Zaken zou misschien minder weerstand ontmoeten, doch dit zou in feite beteekenen, dat de Sociale Voorlichtingsdienst een onderdeel wordt van den Economischen Voorlichtingsdienst, hetgeen ons niet juist voorkomt. Wie den Socialen Voorlichtingsdienst wil maken tot een onderdeel van den Economischen Voorlichtingsdienst miskent daarmede de ontwikkeling, die zich thans ten duidelijkste afteekent. Elk handelen wordt naar zijn maatschappelijke gevolgen beoordeeld. Het bedrijfsleven is zich weer zijn sociale functie bewust geworden. „Economic policy is a means to social ends” (Roosevelt). Zoo men al niet van meening mocht zijn, dat het sociale element is gaan prevaleeren boven het economische, dan zal men toch minstens moeten erkennen, dat het sociale element gelijkwaardig is aan het economische en dat dus nimmer een Sociale Voorlichtingsdienst gemaakt zal kunnen worden tot een onderdeel van den Economischen.

Indien dan ook al tot combinatie van Socialen en Economischen Voorlichtingsdienst besloten wordt, is o.i. de eenige juiste oplossing, dat deze dienst wordt losgemaakt van ieder dezer Departementen. Wij dienen ons in dit verband ernstig af te vragen, of er geen aanleiding bestaat om alle voorlichtingsdiensten, ook die, welke verbonden zijn aan andere Departementen, gezamenlijk onder te brengen in een zelfstandig Departement van Voorlichting²⁾. Binnen dit Departement kan het geheele voorlichtingsapparaat worden verdeeld in secties, die ieder op het hun toegewezen gebied de documentatie en voorlichting op zoo breed mogelijke basis kunnen verzorgen. Organisatorisch doen zich hier geen onoplosbare problemen voor.

Mocht echter, hetgeen te vreezen is, de wensch der Departementen, om ieder over een eigen voorlichtingsdienst te beschikken, vooralsnog sterker zijn dan de wensch naar coördinatie, die in de richting van een dergelijke ingrijpende reorganisatie dringt, dan blijft geen andere mogelijkheid open, dan ieder der voorlichtingsdiensten te laten bij het Departement, waaronder zij op het oogenblik ressorteeren. Hetgeen dus zeggen wil, de Economische Voorlichtingsdienst bij het Departement van Economische Zaken en de te stichten Sociale Voorlichtingsdienst bij het Departement van Sociale Zaken.

Conclusie.

Indien wij aldus resumeerend vaststellen, dat promo-

²⁾ Overigens een idee, dat niet nieuw is.

veering van een bestaanden dienst, alsook de invoeging in den Sociaal-Economischen Raad onlogisch en onjuist zijn, dat combinatie met den Economischen Voorlichtingsdienst wenschelijk is, doch alleen dan, wanneer deze gecombineerde dienst losgemaakt wordt van de Departementen van Sociale Zaken en Economische Zaken, en dat dit laatste, indien uitvoerbaar, in ieder geval tijd zal kosten, komen wij tot de conclusie, dat althans voor het oogenblik en tot nader order de Sociale Voorlichtingsdienst deel zal moeten uitmaken van het Departement van Sociale Zaken.

Dit Departement beschikt over een voorlichtingsdienst, doch deze trad weinig naar buiten op en was ook niet een apparaat, zooals wij in het voorgaande hebben bepleit. Het is ons niet bekend, of de onlangs plaats gehad hebbende wisseling van de leiding in den voorlichtingsdienst van het Departement van Sociale Zaken ook beteekent, dat hier een andere koers zal worden ingeslagen, m.a.w., dat ook meer naar buiten zal worden opgetreden en dat door systematische voorlichting meer service zal worden geboden. Zou dit het geval zijn, dan zou daarmee een nieuwe phase worden ingeluid, welke zou kunnen inhouden, dat het begrip „Voorlichtingsdienst van het Departement van Sociale Zaken” evolueert in de richting van een „Sociaal Voorlichtingsdienst”, in den door ons aangeduiden geest.

Indien men er in slaagt den door ons bedoelden opzet te verwezenlijken, dan zal Nederland daardoor in het bezit komen van een centrum van wetenschap en voorlichting op sociaal gebied, dat een tastbare bijdrage zal kunnen leveren voor het bepalen der richtlijnen voor de sociale politiek des lands, dat bovendien als „clearing-house” van praktische ervaringen belangrijke diensten kan bewijzen bij de toetsing der doelmatigheid der genomen maatregelen, dat verder de sociale politiek voor de lagere uitvoerende organen tot een werkelijk levend iets zal kunnen maken, en dat tenslotte de bij sociale maatregelen betrokken personen in en buiten het bedrijfsleven zal kunnen brengen tot meerdere bezinning op strekking en doel eener welverantwoorde sociale politiek.

Drs. H. L. ZEELBERG

RUBBER EN AMERIKA.

Inleiding.

In twee voortreffelijk gedocumenteerde artikelen heeft Dr. J. F. Haccoü een overzicht gegeven van de synthetische rubberindustrie in de Verenigde Staten, waarbij op grond van een kostprijsonderzoek werd geconcludeerd, dat de plantagerubber in de kunstrubber waarschijnlijk een geduchte mededinger heeft gekregen¹⁾.

Het is misschien interessant de genoemde artikelen aan te vullen met enkele mededelingen over een rapport²⁾ inzake de rubbersituatie, dat in Maart jl. aan het Congres te Washington is uitgebracht door een interdepartementale adviescommissie voor rubber, naar den voorzitter, William L. Batt, doorgaans aangeduid als de Batt-commissie.

Haar voorstellen zijn niet meer dan adviezen, waarop het Congres zijn wetgeving zou kunnen bouwen; de uitgebreide raadpleging van bedrijfsleven en overheidsorganen maakt echter waarschijnlijk, dat wij het Batt-rapport als de Amerikaanse kijk op het rubberprobleem mogen beschouwen.

Het Batt-rapport.

Behoud der synthetische industrie is voor de Verenigde Staten bovenal een zaak van militaire zekerheid: „De veiligheid der Verenigde Staten en de levens-

¹⁾ Daar wilde rubber van weinig belang is, worden natuurlijke en plantagerubber in dit artikel als synoniemen gebruikt.

²⁾ „First Report of the Inter-Agency Policy Committee on Rubber”, Washington D.C.

behoefden van haar burgers mogen nooit weer in gevaar komen door onvoldoende of onzekere rubbervoorziening. Dat is het voornaamste criterium, waaraan de commissie haar voorstellen heeft getoetst” (blz. 3).

Beschikking over natuurlijke en synthetische rubber moeten beide verzekerd worden; over de eerste, omdat het synthetische product voor belangrijke toepassingen niet onvermengd bruikbaar is, over de tweede, omdat de Verenigde Staten niet onder alle omstandigheden op voldoende aanvoer van plantagerubber kunnen rekenen.

„De Verenigde Staten moeten daarom te allen tijde op zijn minst de kern van een grote, gezonde en volledig ontwikkelde synthetische rubberindustrie bezitten, vatbaar voor snelle uitbreiding in tijd van nood” (blz. 4).

Daar deze nog niet op eigen benen kan staan, te minder, wanneer plantagerubber goedkoper zou worden aangeboden, moet de Overheid waarborgen scheppen, dat een minimum hoeveelheid synthetische rubber geproduceerd en ook metterdaad verwerkt wordt.

Dergelijke maatregelen vormen een inbreuk op de vrijheid van consumptie; bovendien benadelen zij de landen, die natuurlijke rubber uitvoeren.

„De mogelijkheid voor grote delen der wereld om onze industriële en agrarische producten te kopen en een welvarend economisch leven te bereiken is in hoge mate afhankelijk van hun uitvoer van natuurlijke rubber. De commissie is derhalve sterk van mening, dat maatregelen, om consumptie van synthetische rubber af te dwingen, beperkt moeten blijven tot het volstrekte minimum, verenigbaar met 's lands belang” (blz. 4).

De commissie komt dan tot adviezen, geldig voor een korte en een lange periode.

Adviezen voor de korte periode.

De eerste hebben betrekking op de tijd, dat plantagerubber schaars zal zijn, dus op dit en vermoedelijk een groot deel van het volgende jaar.

De vraag- en aanbodsverhoudingen ziet de commissie in die tijd aldus:

	wereldaanbod van natuurlijke rubber	waarvan toewijzing aan de Verenigde Staten	consumptie van natuurlijke en kunstrubber in de Verenigde Staten
	long tons *)		
1946	600.000	250 à 300.000 *)	903.000 *)
1947	900.000	450.000	875.000

Hieruit volgt als eerste conclusie, dat tijdelijk een hoog productiepeil in de synthetische industrie noodzakelijk is om het tekort aan te vullen.

De internationale regeling der toewijzing van beschikbaar komende natuurlijke rubber moet worden voortgezet, om buitensporige prijsconcurrentie tussen de gegadigden te voorkomen.

Een toenemende aanvoer kan niet ten volle aan de consumptie ten goede komen; een gedeelte is nodig ter versterking der bedrijfsvoorraden. De heersende practijk in den lande is om twee maanden voorraad aan te houden; volgens de commissie dient dat tot vijf maanden te worden opgevoerd.

De Overheid moet toezicht blijven houden op het gebruik van natuurlijke rubber; men kan de fabrikanten hierin niet vrijlaten, dat zou tot chaos leiden en het onmogelijk maken later een minimum gebruik van kunstrubber bindend voor te schrijven.

Geleidelijk kan men de fabrikanten wat meer natuurlijke rubber toestaan, mede voor een doel, dat tijdens

^{*)} Het onlangs verschenen „Rubber Statistical Bulletin”, een uitgave van het „London Rubber Secretariat”, geeft voor de eerste vier maanden van dit jaar de totale export der productielanden als 195.000 long tons. Men bedenke, dat de eerste verschepingen der bevrijde gebieden vaak uit aangetroffen voorraden geschieden.

^{*)} De netto-import der Verenigde Staten in de eerste vijf maanden van 1946 bedroeg 120.000 long tons („Rubber Statistical Bulletin”, Juli 1946).

^{*)} Eerste vijf maanden van 1946: ruim 414.000 long tons („Rubber Statistical Bulletin”, Juli 1946).

de oorlog taboe was, het experimenteren met natuurlijke en synthetische rubber in verschillende verhoudingen.

Het ligt in de bedoeling de kunstrubberindustrie in particulier bedrijf te brengen; concurrentie zal tot technische ontwikkeling en kostenverlaging aansporen.

Butyl, neoprene en styrene zijn naar het oordeel der commissie zo goed ingeburgerd, dat overheidsexploitatie niet langer nodig is; zij kunnen op zekere voorwaarden ter bescherming van 's lands rubbervoorziening aan het particuliere bedrijfsleven worden overgedragen.

Deze aanbeveling der Batt-commissie is inmiddels een concreet voorstel der „War Assets Administration” aan het Congres geworden: het ligt in de bedoeling 10 kunstrubberfabrieken in overheidseigendom, die \$ 182 miljoen gekost hebben, in particuliere handen te laten overgaan. De gekozen fabrieken vertegenwoordigen het leeuwendeel der bestaande capaciteit voor speciale rubbers (butyl, styrene⁶⁾ en neoprene). Het is niet uitgesloten, dat „Standard Oil” de butyloutillage zal overnemen en „du Pont” de aangeboden neoprenecapaciteit; beide zijn op dit gebied reeds werkzaam en houden sterke octrooiposities. De mogelijkheid bestaat echter, dat het Departement van Justitie de overdracht aan deze concerns zal vrijdelen ter voorkoming van monopolie⁷⁾.

Terugkerende naar het Batt-rapport, vinden wij een aanbeveling van soepele financiële voorwaarden bij de overdracht van fabrieken aan het bedrijfsleven: „Verkoop van fabrieken „tot elken prijs” wordt door de commissie niet aanbevolen, maar er zijn ruimer en belangrijker nationale doeleinden dan alleen prijs” (blz. 28).

Over het tijdstip en de wijze van overdracht der GR-S-fabrieken (de rubber voor algemeen gebruik) zal een aanvullend rapport adviseren. Op dit — inmiddels verschenen — aanvullingsrapport komen wij later nog even terug.

Zolang de Overheid het grootste deel der synthetische outillage beheert, zal zij ook voor de research moeten zorgen.

Aandacht verdient de ontwikkeling van rubbergevende gewassen, die in de Verenigde Staten kunnen groeien, zoals guayule.

De commissie besluit met de wenselijkheid van een duurzame interdepartementale commissie, die het rubberbeleid van verschillende overheidsinstanties coördineert, toezicht houdt op het researchprogramma en raad kan geven over de omvang en de verwerving van een strategische voorraad natuurlijke rubber.

Kort samengevat, geven de bovenstaande adviezen dus enkele richtlijnen voor de verdeling en aanwending van de nog schaarse plantagerubber, voor het productiepeil en de eigendom van de kunstrubberindustrie en voor de overheidsbemoeling op dit gebied.

Doel der Amerikaanse rubberpolitiek.

Welk doel streeft de Amerikaanse rubberpolitiek na?

Militaire veiligheid komt in de eerste plaats, maar de commissie heeft daarnaast oog voor economische overwegingen:

„Het bestaan van een minimum aan synthetische industrie in het binnenland zou de ondernemers in elk geval een betrouwbaar aanbod verzekeren, de speculatieve verwerving van grote voorraden natuurlijke rubber overbodig maken en ertoe leiden, dat een limiet gesteld wordt aan alle rubberprijzen” (blz. 21):

De kunstrubberindustrie moet op zodanig peil staan, dat enerzijds geregelde aanvoer en stabiele prijzen waarborgd zijn, terwijl anderzijds voldoende invoer van natuurlijke rubber overblijft om een markt van betekenis voor de industriële en agrarische exporten der Verenigde Staten te scheppen.

⁶⁾ Styrene is tevens een bestanddeel van synthetische rubber voor algemeen gebruik (GR-S).

⁷⁾ „Rubber Age”, New York, Juni 1946, blz. 325.

Deze beginselen leiden tot de volgende adviezen voor de lange periode.

1. Er moet voortdurend, ongeacht de kosten, voldoende kunstrubbercapaciteit in bedrijf en gebruik blijven om tenminste een derde der Amerikaanse rubberbehoefte te dekken, buiten hetgeen nodig is voor speciale rubbersoorten. Dit houdt in een minimum verbruik van algemene kunstrubber van ongeveer 250.000 long tons per jaar, bij het verwachte consumptiepeil van minstens 750.000 long tons per jaar. De fabrieken, die gehandhaafd blijven, zouden de meest efficiënte der bestaande installaties moeten omvatten, met de laagste kosten. Derhalve wordt op het ogenblik niet voorgesteld om hierin fabrieken op te nemen, die alcohol als grondstof gebruiken.

2. In een aanvullend rapport zal de commissie van advies dienen over de beste methode om een minimum gebruik van synthetische rubber te verzekeren. De noodzakelijke wetgeving moet gegrond zijn op een politiek van zo weinig mogelijk overheidsingrijpen en zo veel mogelijk particulier initiatief.

3. Particuliere eigendom en exploitatie van de kunstrubberindustrie moet één der voornaamste oogmerken zijn. De commissie is van gevoelen, dat dit een belangrijke bijdrage zal leveren tot research en ontwikkeling. Teneinde concurrentieverhoudingen in de synthetische rubberindustrie te ontwikkelen, is het gewenst, dat de grootte der productiecapaciteit in particuliere handen de gegarandeerde consumptie overtreft.

4. Die fabrieken van synthetische rubber voor algemeen gebruik, welke buiten het minimum plan vallen en efficiënt zijn, zouden — voorzover het bedrijfsleven ze niet overneemt — door de Overheid bedrijfsklaar moeten worden opgelegd („maintained in adequate standby condition”).

Zodra er een ruim aanbod van natuurlijke rubber is en zolang zij in eigendom der Overheid zijn, behoren deze fabrieken niet te werken, behalve wanneer 's lands rubbervoorziening in gevaar is. Om een volkomen afhankelijkheid van petroleum als grondstof te vermijden, dient tenminste één alcoholverwerkende fabriek deel uit te maken van de bedrijfsklaar opgelegde outillage. Het totaal der fabrieken van synthetische rubber voor algemeen gebruik (in bedrijf of opgelegd) zou naar huidige schatting een jaarlijkse capaciteit van 600.000 long tons benaderen. Dit is ongeveer 60 pCt. der op het ogenblik bestaande capaciteit.

5. Overheid en bedrijfsleven moeten doorgaan met uitgebreide researchprogramma's op het gebied van synthetische rubber, ter verbetering van kwaliteit en kosten. Het Departement van Landbouw behoort door te gaan met experimenten inzake de teelt en bewerking van rubberhoudende gewassen, die in de Verenigde Staten en tropisch Amerika gekweekt kunnen worden.

6. De Overheid zou een strategische voorraad natuurlijke rubber moeten verzamelen en in stand houden. Deze voorraad zou helemaal los moeten staan van voorraden in het bezit van de handel en, afgezien van de nodige roulering, vastgehouden moeten worden voor gebruik uitsluitend in geval van nood.

7: In het zekere vooruitzicht van een veranderende rubberpositie, is het gewenst het vraagstuk voortdurend onder ogen te houden.

Deze adviezen voor de lange periode geven aanleiding tot het maken van

Enkele kanttekeningen.

Bij 1. Op twee wijzen wordt hier de minimum kunstrubbercapaciteit bepaald: als een derde der rubberbehoefte of 250.000 long tons (afgezien van speciale rubbersoorten). Dit zou inhouden, dat de synthetische industrie automatisch zou groeien met de Amerikaanse rubberconsumptie; slechts twee derde van elke toename komt aan de natuurlijke rubber ten goede. Zij,

die, een stijgende consumptie beschouwen als één der weinige factoren, die een toekomstige overproductie op een voor allen aanvaardbare wijze kunnen verminderen, zullen betreuren, dat de commissie het niet aanstands bij een absoluut cijfer heeft gelaten.

Met welke snelheid de synthetische industrie zich in geval van nood kan uitbreiden, blijkt uit het volgende staatje:

Productie van synthetische rubber in de Verenigde Staten (alle soorten)

1941	8.373 long tons	1944	762.630 long tons
1942	22.434 "	1945	820.373 "
1943	231.722 "		

(Rubber Statistical Bulletin)

De voorgestelde productie van 250.000 long tons synthetische rubber voor algemeen gebruik zou, naar de commissie meedeelt, nog geen $\frac{1}{4}$ pCt. der jaarlijkse olieproductie in de Verenigde Staten eisen. Daarentegen, om één der grote alcoholverwerkende butadiene fabrieken op capaciteit te laten werken, zou men 100 miljoen gallons (450 miljoen liter) per jaar nodig hebben, terwijl de vooroorlogse productie van industriële alcohol ongeveer 125 miljoen gallons bedroeg, aldus de commissie. Alleen door subsidies, die de prijs van de grondstof aanzienlijk beneden 15 dollarcenten per gallon brengen, zouden alcoholverwerkende fabrieken het kunnen bolwerken.

Bij 3. Het is opmerkelijk, dat het bedrijfsleven tot dusver weinig neiging heeft getoond de kunstrubberfabrieken over te nemen, hoewel de Amerikaanse rubberfabrikanten niet scheutig zijn geweest met voorspellingen over de toekomst, die synthetische rubber „zou kunnen” hebben.

Het reeds genoemde aanvullingsrapport van de Batt-commissie geeft enkele richtlijnen voor de overdracht aan het bedrijfsleven⁸⁾. De outillage voor kunstrubber voor algemeen gebruik (butadiene en copolymer) moet — aldus haar advies — worden verkocht onder het beding, dat zij:

- voor productie van synthetische rubber zal dienen, zolang de rubberschaarste duurt, onder overheidstoezicht;
- nooit zodanig veranderd zal worden, dat een terugkeer tot kunstrubberproductie onmogelijk wordt.

Indien aan één der voorwaarden niet zou worden voldaan, zou de Overheid het recht hebben de fabrieken weer over te nemen.

Een aanmoediging van het bedrijfsleven om het erop te wagen zou men kunnen zien in de aanbeveling van soepele voorwaarden, die gegadigden gedurende de beginperiode in staat zouden stellen de fabrieken „zonder onbillijk verlies” aan de Overheid terug te geven, en in de voorgestelde spreiding der betalingen over een tijd van 5 tot 10 jaar.

Volgens de laatste krantenberichten is de „War Assets Administration” reeds bezig dit aanvullingsrapport ten uitvoer te leggen en wil zij de fabrieken van kunstrubber voor algemeen gebruik op grote schaal van de hand doen. Reden voor deze haast schijnt te zijn de verwachting, „dat bepaalde fabrieken in de vrij nabije toekomst op betere voorwaarden verkocht kunnen worden dan later”.

Bij 4. Niets belet het bedrijfsleven, aldus de commissie, om opgelegde fabrieken aan te kopen en in bedrijf te stellen. De consumptieverhouding van een ton synthetische rubber op twee ton natuurlijke rubber is alleen als een wettelijk te verzekeren minimum bedoeld.

Bij 5. Om een idee te geven van de sommen, die hiermee gemoeid zijn: er wordt in het rapport vermeld, dat de Overheid aan research op het gebied van polymeren ongeveer \$ 4 miljoen per jaar uitgeeft. Dit omvat alle stadia van onderzoek, van fundamenteel laboratoriumwerk via fabrieksprocedés tot proeven met autobanden op de weg.

Bij 6. Het valt op, dat de grootte van de geëiste voorraad niet wordt genoemd, zelfs niet in termen van zoveel maanden consumptie. Het heeft natuurlijk geen zin om een cijfer te geven, zolang men aan die voorraadsopbouw niet metterdaad begint, wat zeker niet het geval zal zijn gedurende de rubberschaarste.

Het doet echter al te voorzichtig aan, een cijfer te vermijden vanwege vele onzekere factoren, zoals de verwachte jaarlijkse consumptie in oorlogstijd, de vereiste verhouding van natuurlijke en synthetische rubber en zelfs de verwachte duur van een toekomstige gevaarstoestand! De onzekerheid, die deze factoren omringt, is zelf een motief om voorraad voor de veiligheid op te bouwen; het is moeilijk in te zien, hoe diezelfde onzekerheid een meer concrete opvatting ter zake kan vrijdelen.

Besluit.

Het Batt-rapport doet veronderstellen, dat synthetische rubber in de toekomst evenmin te verwaarlozen als overheersend zal zijn. Wat overheidsbescherming aangaat, het is te hopen, dat de Amerikanen maatregelen zullen ontwerpen, die geen militaire wijsheid aan economische dwaasheid paren. Na een opmerkelijke industriële expansie gedurende de oorlog, waarbij zij een ongekend exportoverschot hebben opgebouwd, zullen zij hopelijk beseffen, dat een invoeractie voor de Nieuwe Wereld even hard nodig is als een uitvoeractie voor de Oude.

Londen, Juli 1946.

H. C. BIJLEVELD.

DE ENGELSCHE KUNSTZIJD-INDUSTRIE IN DE OORLOGSJAREN.

Situatie bij het uitbreken van den oorlog.

In een tweetal artikelen in dit blad („Beëindiging van den prijsstrijd in de Engelsche kunstzijde-industrie”, in het nummer van 22 Maart 1939 en „De ontwikkeling der Engelsche kunstzijde-industrie in 1939”, in het nummer van 17 Januari 1940) heb ik de lotgevallen der kunstzijde-industrie in Engeland, speciaal in de decade 1930/40, de revue laten passeeren.

Dit verhaal was in mineur gesteld en moest dit zijn, als gevolg van de omstandigheden, waaronder de Engelsche kunstzijde-industrie werkte. Zij kon niet profiteeren van het verlaten van den gouden standaard in September 1931 en de mede daardoor veroorzaakte langzaam stijgende conjunctuur (tot het najaar van 1937), omdat de prijssituatie belangrijk beïnvloed werd door speciale factoren.

Dit alles is uitvoerig uiteengezet in de boven aangehaalde artikelen, doch het kan wellicht nuttig zijn, nog even te releveeren, waarin deze speciale factoren bestonden. Zij zijn fundamenteel terug te voeren tot de destijds bestaande politiek van Courtaulds Ltd., verreweg de grootste kunstzijdeproducent in Engeland, om ten eerste zgn. ongezorde concurrentie te verhinderen en ten tweede toekomstige stijging der vraag te anticipereeren door het in reserve houden van een belangrijke productiecapaciteit.

Deze factoren, gevoegd bij de gevolgen van de crisis van 1929 en de zich steeds uitbreidende productie in een markt met een inelastische vraag, hadden de prijzen in een betrekkelijk kort tijdsverloop met ongeveer 70 pCt. doen dalen en de kunstzijde-industrie in een weinig benijdbare positie gebracht.

Productie-uitbreiding kon op zichzelf geen redding brengen, gezien de inelastische vraag, zoodat rationalisatie in den vorm van uitschakeling van den factor arbeid een steeds gebiedender eisch werd en dan ook zooveel mogelijk werd toegepast. De, als gevolg hiervan, toenemende kapitaalsintensiviteit was op zichzelf echter weer een bron van gevaar, omdat de constante kosten een steeds belangrijker deel van den kostprijs gingen uitmaken. Toen

8) „Rubber Age”, New York, Juni 1946, blz. 324.

dan ook tegen het einde van 1937 de conjunctuur een dalende richting insloeg, werd de toestand rijp voor een vrijwillige „ordering”, die in den loop van 1938, althans wat de producenten van Viscose-kunstzijde betreft, tot stand kwam. De prijzen werden op het toen bestaande zeer lage niveau gestabiliseerd. Van een ook maar eenigszins bevredigend rendement, zelfs voor de meest efficiënte fabrieken, was geen sprake.

Het feit der prijsstabilisatie deed op zich zelf het vertrouwen en daarmee de vraag der verwerkende industrieën terugkeeren, zoodat het mogelijk bleek in Februari 1939 een geringe prijsverhoging door te voeren.

Ontwikkeling tijdens den oorlog.

1939. Aldus brak September 1939 aan. Al spoedig bleek, dat de prijzen niet voldoende waren om de onmiddellijk optredende stijgingen in de prijzen van geïmporteerde grondstoffen (bijv. cellulose) op te vangen. De producenten waren echter niet meer vrij hun prijzen in opwaartsche richting te herzien, daar op 1 September 1939 maximumprijzen voor kunstzijde waren vastgesteld, die gebaseerd waren op de minimumprijzen, zooals zij vóór den oorlog golden. Tegelijkertijd werd de kunstzijde-industrie tot „essential industry” verklaard.

Inmiddels had de samenwerking tusschen de producenten van Viscose-kunstzijde zich, zij het ook in lossen verband, uitgebreid tot de acetaat- en cuprammoniumsecties der industrie, zoodat het mogelijk was uit naam van alle negen voor de markt produceerende maatschappijen een verzoek om een prijsverhoging in te dienen. Dit verzoek werd met ingang van 1 November ingewilligd, waardoor alle prijzen met $1\frac{1}{2}$ d. per lb. (gemiddeld 6 pCt., rekening houdend met den accijns van 6 d. per lb.) verhoogd werden.

Het einde van het jaar kwam met een onveranderd prijsniveau, doch met een steeds sterker wordende vraag, geaccentueerd door het feit, dat kunstzijde „goedkoop” was, vergeleken met katoenen en wollen garens, waarvan de prijsstijging gedurende 1939 veel grooter geweest was.

De productie van kunstzijde had zich in 1939 hersteld van het lage niveau van 1938; terwijl eveneens de gedurende dit jaar geaccumuleerde voorraden verkocht waren.

1940. In Januari werden de maximumprijzen, waaraan de industrie sinds 1 September 1939 onderworpen was, opgeheven, nadat de Regeering van de kunstzijdeproducenten de verzekering had ontvangen, dat de positie niet misbruikt zou worden. De industrie bleef echter als „essential industry” geregistreerd, zij het niet met dezelfde prioriteit als de katoenindustrie.

De moeilijkheden werden geleidelijk grooter. Er was veel verloop, wat arbeiders betreft, met als netto resultaat, dat de hoeveelheid en de kwaliteit van de arbeiders een achteruitgang toonden. Dit was een direct gevolg van het ontbreken van een nationale loonpolitiek, waardoor de munitiefabrieken, die veelal op het zgn. „cost-plus”-stelsel werkten, zich weinig om den loonstandaard behoefden te bekommeren. De industrieën echter, die zich geen abnormaal hoge loonen konden veroorloven, waren daardoor geleidelijk genoodzaakt minderwaardige arbeidskrachten in dienst te nemen ter vervanging van hen, die opgehoopen waren, en van hen, die overgegaan waren naar de munitiefabrieken. Tegelijkertijd begon het moeilijker te worden grondstoffen te krijgen, vooral cellulose, als gevolg van gebrek aan scheepsruimte. De bestaande cellulosevoorraden moesten in een „pool” gebracht worden, waaruit zij verdeeld werden naar rato van het toen bestaande productieniveau der verschillende fabrieken. Dit alles werd meer geaccentueerd na de instorting van Frankrijk in den vroegen zomer en de „Battle of Britain”. De Engelschen, die, zooals algemeen bekend, „slow starters” zijn, begonnen den oorlog werkelijk ernstig te nemen. De industrieën, die werkten voor civiele

consumptie, werden aan banden gelegd door een serie „Limitation of Supply Orders”, die, uitgaande van het eindproduct, i.c. geweven en gebreide goederen, terugwerkten op de grondstoffenproduceerende industrieën.

Teneinde vreemde valuta te bemachtigen („lend-lease” bestond nog niet) was, met goedkeuring van de Regeering, in September een regeling tot stand gekomen, waarbij alle binnenlandsche garenverkoopten onderworpen werden aan een speciale heffing, die gebruikt werd ter bevordering van den uitvoer van kunstzijde-fabrikaten. De beoordeeling van de noodzakelijkheid en de grootte van de subsidie geschiedde door de „Central Rayon Office”, een lichaam, dat speciaal voor dit doel door de kunstzijde-industrie was gecreëerd. De subsidie was dus niet uniform, doch varieerde naar gelang van de urgentie om valuta van een bepaald land te verwerven en ook in verband met de koopkracht van de markt, waarheen de goederen werden geëxporteerd. Successievelijk konden de subsidies verminderd en later geheel afgeschaft worden, daer de koopkracht der overzeesche markten als gevolg van den oorlog toenam.

De instorting van Frankrijk, de „Limitation of Supply Orders”, benevens de desorganisatie als gevolg van bombardementen uit de lucht, hadden tot resultaat gehad, dat in de 2e helft van 1940 de verkoopten van kunstzijden garens belangrijk terugliepen, zoodat het jaar sloot op basis van een productie, die ongeveer 10 pCt. lager was dan het jaar tevoren, en met voorraden, die bijna driemaal zoo hoog waren als die per 31 December 1939.

Het prijsniveau had zich geleidelijk aangepast aan het hogere kostenniveau en was ongeveer 20 pCt. hooger dan het jaar tevoren.

1941. Teneinde het maken van oorlogswinst practisch onmogelijk te maken, was in het voorjaar het tarief der „Excess-Profits-Tax” van 60 pCt. tot 100 pCt. verhoogd. Tevens werd het standaardtarief der Inkomstenbelasting, waaraan ook maatschappijen onderworpen zijn, verhoogd tot $42\frac{1}{2}$ pCt.

Tot een tarief van 100 pCt. E.P.T. was besloten op grond van de overweging, dat het immoreel is winst uit een oorlog te maken. De Regeering besefte echter, dat het heffen van 100 pCt. E.P.T. indirect een inflationair effect kon hebben, doordat het afroomen van alle winst boven het standaardcijfer geen prikkel overliet een zuinig beheer te voeren. Daarom werd de betaler van E.P.T. met 20 pCt. van het bedrag gecrediteerd, welk bedrag op een nader te bepalen tijdstip na den oorlog en onder bepaalde condities, wat de besteding betreft, na aftrek van de dan geldende inkomstenbelasting, terugbetaald zal worden.

Gedurende dit jaar werd zeer drastisch door de Regeering ingegrepen op ieder gebied en de kunstzijde-industrie ont kwam niet aan den greep der overheidsbemoeiingen, ofschoon aan de industrie zelf de uitvoering der in overleg met de Regeering vastgestelde maatregelen werd overgelaten.

De zware eischen, die aan het militaire apparaat, in den ruimsten zin van het woord, werden gesteld, maakten het noodzakelijk de civiele industrieën steeds verder in te krimpen. De kunstzijde-industrie kreeg de zgn. „Nucleus Status”, waarbij aan iedere maatschappij een maximumproductie, benevens een maximum arbeidersaantal werden toegekend. Over het geheel genomen werd de productie der kunstzijde-industrie aldus met ± 30 pCt. beperkt, vergeleken met 1939. De beperking was niet dezelfde voor iedere maatschappij, doch hing af van de locale omstandigheden, wat arbeidspositie, aanwezigheid van munitiefabrieken e. d. betrof. Geen compensatie werd gegeven voor dit ongelijkmatig effect op de productiemogelijkheid, doch den fabrieken werd de gelegenheid geboden, haar eigen onderlinge regelingen te treffen. Hiervan werd door de leden der „British Viscose Association” gebruik gemaakt, zoodat de gevolgen van de

differentieele productiebeperking zoo goed mogelijk werden verdeeld.

Het zal wel geen nader betoeg behoeven, dat onder deze omstandigheden de distributie van de beperkte hoeveelheid garens een goedsluitende organisatie vereischte. De distributie kon niet plaatsvinden via het marktmechanisme, daar de verschillende fabrieken uniforme prijslijsten hadden, terwijl ook het „wie het eerst komt, die het eerst maalt“-principe groote onrechtvaardigheden zou veroorzaken. Te dien einde bepaalde de Regeering, welke hoeveelheden kunstzijden garens ter beschikking gesteld moesten worden van de afzonderlijke consummeerende industrieën en afzetgebieden (weverij, breierij, export, enz.). Daar in de bedoelde industrieën reeds organisaties aanwezig waren, die zich bezig hielden met de distributie van andere grondstoffen, bijv. katoen en wol, werd van deze organisaties gebruik gemaakt om ook de kunstzijden garens zoo rechtvaardig mogelijk te verdeelen¹⁾.

Het contact tusschen de verschillende „Controls“ en de kunstzijde-industrie werd gelegd via een door de kunstzijdeproducenten opgericht centraal bureau („Rayon Allocation Office“), wiens taak het was, er op toe te zien, dat de verbruikers niet meer dan de toegestane hoeveelheden kunstzijde ontvingen en tevens, dat de toegestane hoeveelheden over de producenten verdeeld werden in overeenstemming met de beslissingen dienaangaande in gemeen overleg genomen. Het is hier niet de plaats in bijzonderheden de administratieve uitvoering dezer bepalingen uiteen te zetten. Dank zij de onderlinge samenwerking der producenten en de soepele houding der diverse regeeringsinstanties, is van het begin af de werking van het apparaat perfect geweest.

De drastische gedwongen beperking der productie had het noodzakelijk gemaakt de prijzen in den loop van het jaar verder te verhoogen. In September 1941 kwam de laatste prijsverhooging tot stand, waardoor het prijsniveau gemiddeld ± 70 pCt. hooger kwam te liggen dan vóór den oorlog. De markt had zich hersteld van de desorganiseerende gebeurtenissen van 1940, zoodat de toen geaccumuleerde voorraden in den loop van 1941 konden worden verkocht.

Het standaardtarief der Inkomstenbelasting was in April verder verhoogd tot 50 pCt., zoodat in sommige opzichten het Engelsche belastingstelsel op een straf-expeditie begon te gelijken.

1942. De versnelde militaire en industriele mobilisatie had tot resultaat, dat de zgn. „Nucleus Status“ niet voldoende bescherming bood aan de kunstzijde-industrie, wat personeelssterkte betrof. Het aantal werklieden daalde steeds, en daarmee de productie, die zich op een niveau hewoog, dat bijna 40 pCt. beneden 1939 gelegen was, ofschoon de officieele beperking bij het verschaffen van „Nucleus Status“ slechts 30 pCt. bedroeg. Gezien de groote betekenis der industrie voor de textielvoorziening, en teneinde te trachten verderen achteruitgang te voorkomen, werd op de industrie een „Essential Work Order“ toegepast. Dit gaf de industrie meer kans haar arbeiders te behouden, daar niemand de industrie mocht verlaten zonder goedkeuring van het Ministerie van Arbeid. Tevens nam de Regeering de verplichting op zich, om hen, die gedirigeerd werden naar belangrijker industrieën (bijv. munitie), te vervangen. In de praktijk is deze be-

¹⁾ Voor de weverij bijv. was dit de „Cotton Control“, als agent voor „Ministry of Supply“ en „Raw Materials Department“ van den „Board of Trade“.

Het is misschien gewenscht een misverstand uit den weg te ruimen, aangaande de functies van „Cotton Board“ en „Cotton Control“. Het is niet de functie van den „Cotton Board“ zich bezig te houden met aankoop, verdeling en verwerking van grondstoffen, half-fabrieken en eindproducten, voorzover deze zich in den industrieel sector bevinden, zooals ten onrechte gezegd is in het artikel van Drs. Kuhlmeier in „E.-S.B.“ No. 1507, doch van de „Cotton Control“. De functies van den „Cotton Board“ liggen op een ander gebied, nl. wanneer de goederen den industrieel sector verlaten hebben. De „Cotton Board“ treedt hier op voor den „Board of Trade“.

lofte nagenoeg waardeloos gebleken, daar, indien vervanging al plaatsvond, de kwaliteit zoodanig was, dat het nut problematisch was. Het steeds nijpender wordende gebrek aan geschoolde technische arbeidskrachten, benevens technisch materiaal, maakte het onmogelijk de fabrieken te onderhouden, zooals dat vóór den oorlog gebruikelijk was. De aard van het proces maakt grondig onderhoud en veelvuldige vernieuwingen noodzakelijk. Door de zeer zware belastingen (100 pCt. E.P.T. en 50 pCt. Inkomstenbelasting) was het risico niet denkbeeldig, dat bij het einde van den oorlog de fabrieken met een uitgeleefd machinepark zouden zitten, zonder overvoldende middelen te beschikken om de zeer noodige reparaties uit te voeren. Immers, de prijzen van technische materialen toonden een voortdurende stijging, terwijl de onderhoudsrekening bij deze prijsstijgingen aanzienlijk achterbleef. Teneinde aan dezen ongewenschten toestand eenigszins tegemoet te komen, opende de Regeering de mogelijkheid om met de belastingadministratie tot overeenstemming te komen met betrekking tot een reservevorming voor „uitgesteld onderhoud“, („deferred repairs“). Indien men kon aantonen, dat tengevolgeder oorlogsomstandigheden zekere reparaties niet uitgevoerd konden worden, werd reservevorming toegestaan. Op het toegestane bedrag moest wel inkomstenbelasting betaald worden, doch niet E.P.T. Indien later de reserve gebruikt wordt voor de doeleinden, waarvoor ze gecreëerd werd, wordt de betaalde Inkomstenbelasting teruggegeven; wordt ze niet gebruikt, dan wordt alsnog een navordering opgelegd voor een bedrag gelijk aan de te betalen E.P.T. minus de reeds betaalde Inkomstenbelasting. Voor hen, die geen vreemdeelingen op dit gebied zijn, zal het duidelijk zijn, dat deze concessie meer schijn dan wezen was.

1943. In verband met het feit, dat kunstzijde steeds meer voor directe oorlogsdoeleinden werd gebruikt (vooral de zware bandenindustrie begon steeds grootere hoeveelheden te vragen), werden de productiebeperkingen in den loop van het jaar opgeheven. De grondstoffenpositie was iets gunstiger geworden, zoodat het aan de industrie toegestaan werd onbeperkt te produceeren met de bestaande arbeidsbezetting. Dit beteekende niet, dat de distributie en rantsoeneering werden opgeheven, doch dat extra hoeveelheden, indien beschikbaar, via additionele vergunningen ter beschikking van de verwerkende industrie werden gesteld. Het gebrek aan arbeidskrachten was echter zoo acuut, dat in werkelijkheid de productie over 1943 nog beneden die van 1942 viel.

De kostprijs toonde nog steeds een stijgende lijn, tengevolge van hogere loonen, stijgende prijzen van materialen e. d. Men begon zich, in verband met de zich openbarende expansie, van den Ameikaanschen export, af te vragen, wat wel de positie van de Engelsche kunstzijde-industrie aan het einde van den oorlog zou zijn, in vergelijking met de Amerikaansche. De productie in Engeland was met ongeveer 40 pCt. gedaald, hetgeen op zich zelf een belangrijke kostprijsstijging veroorzaakt had, terwijl het niet mogelijk was de machines en verdere installaties voldoende te onderhouden, laat staan verbeteringen in te voeren. In Noord-Amerika daarentegen was de productie sinds 1939 met bijna 50 pCt. toegenomen, waardoor het mogelijk was geweest het prijsniveau constant te houden, vergeleken met 1939. Dat een dergelijke situatie belangrijke gevaren in zich sloot met het oog op Engeland's toekomstige kansen, op de internationale markten, niet alleen wat garens, doch ook wat fabrieken betreft, werd een punt van overweging. De industrie stond hier echter machteloos tegenover, daar alles aan het groote doel, het winnen van den oorlog, opgeofferd moest worden.

1944/45. De verschillende moeilijkheden, waarmee de kunstzijde-industrie te kampen had, werden nog grooter in de eerste helft van 1944. De Regeering oefende sterken druk uit op de kunstzijdefabrieken om haar productie zoo

hoog mogelijk op te voeren. Er bestond namelijk een kans, dat de kledingcoupons niet gehonoreerd zouden kunnen worden. Tot nu toe was het n.l. mogelijk geweest te trekken op de voorraden in winkels en bij groothandelaren, zoodat het achterblijven van de productie bij de 'consumptie' nog niet merkbaar geworden was. Deze voorraden waren echter successievelijk verdwenen, zoodat de consumptie geheel afhankelijk werd van de loopende productie. In verband met de zeer ongunstige arbeidssituatie was het echter uiterst moeilijk iets in de richting van een productie-uitbreiding te ondernemen. Daarom poogde de Regeering de bestaande personeelssterkte op peil te houden door versterking van de bestaande maatregelen op dit gebied. Een goedgekeurde bezetting („approved labour force”); verdeeld in productieve en andere categorieën, werd aan iedere fabriek gegeven, terwijl tevens de bepalingen omtrent vervanging van eventueel opgeroepen gunstiger voor de industrie werden gemaakt.

Dit maakte het althans mogelijk de productie over het algemeen te handhaven en in het laatste halfjaar van 1944 uit te breiden, waardoor de jaarcijfers ongeveer 5 pCt. hooger waren dan voor 1943.

In 1945 werd de situatie uit den aard der zaak wat gunstiger, zoodat de productie met $\pm 12\frac{1}{2}$ pCt. uitgebreid kon worden, vergeleken met 1944. Het aandeel in de productie-uitbreiding was echter zeer ongelijkmatig, afhingende van de locatie der fabrieken. Daar de onderlinge compensatieregeling voor ongelijkmatige productiebeperking in den loop van 1945 werd opgeheven, spreekt het van zelf, dat de lasten van het nog steeds heerschende gebrek aan arbeidskrachten ongelijk werden verdeeld. Dit beteekende en beteekent nog steeds, dat de gunstige invloed van uitbreiding van de productie op den kostprijs niet in alle gevallen voldoende is om zelfs maar de stijging der verschillende kostprijsfactoren te dekken.

Een viertal maatregelen van algemeenen aard werden in 1945 getroffen, die alle ten doel hadden den overgang van een oorlogs- naar een vredeseconomie te vergemakkelijken.

1. Het oprichten van een tweetal herstelbanken, n.l. de „Finance Corporation for Industry” en de „Industrial and Commercial Corporation”. Het doel van beide banken is credieten te verleenen, die langs de normale kanalen wellicht niet verkregen zouden kunnen worden. De eerste opereert op groote schaal (minimum crediet £ 200.000,—); de belangstelling van de laatste is gericht op eventuele debiteuren met meer bescheiden eischen. Tot nu toe zijn de werkzaamheden zeer beperkt geweest en het zal pas later blijken, of zij zich tot „stropenbanken” zullen ontwikkelen, dan wel een bijdrage zullen leveren tot het herstel van het zoozeer gehavende economisch leven²⁾.

2. Een verlaging der Overwinstbelasting (E.P.T.) van 100 pCt. tot 60 pCt. Tegelijkertijd werd echter de crediteering van 20 pCt. ingetrokken, zoodat de verlaging 20 pCt. bedraagt minus Inkomstenbelasting. Per 1 Januari 1947 zal de E.P.T. geheel worden afgeschaft. Het is zeer de vraag, of deze laatste aankondiging in het belang der industrie is, omdat de E.P.T. vervangen zal worden door een andere belasting, waarvan het karakter nog niet bekend is, terwijl bovendien na 1946 de mogelijkheid zal ontbreken om eventuele verliezen af te zetten tegen vroeger betaalde E.P.T.

3. Een verlaging van het standaardtarief der Inkomstenbelasting tot 45 pCt.

4. Gunstiger regeling voor depreciatie van vaste activa (machines, e. d.), aangeschaft sinds het begin van het belastingjaar 1946/47. In het algemeen komt de nieuwe regeling hierop neer, dat een percentage van 20 pCt. wordt toegestaan voor het eerste jaar en daarna worden de gebruikelijke afschrijvingen (van bijv. 8 pCt.) met 20 pCt.

²⁾ Vgl. ook het artikel van Drs. F. de Roos: „Herstelfinanciering in Nederland en andere landen” in „E.-S. B.” van 3 Juli 1946, blz. 423.

verhoogd (9,6 pCt.). Voor gebouwen is eveneens een nieuwe regeling ingevoerd, die in bepaalde gevallen wat gunstiger kan zijn dan de bestaande. Veel hebben deze concessies echter niet te beteekenen. Het systeem blijft in wezen hetzelfde, d.w.z. afschrijving wordt toegestaan op de boekwaarde. Reservevorming voor hoogere vervangingskosten wordt niet toegestaan, terwijl iedere andere vorm van reserveering eveneens belastbaar is.

Slotopmerkingen.

In het bovenstaande heb ik mij uitsluitend beziggehouden met de continu gesponnen kunstzijde en niet met de stapelvezel („rayon staple”). Wat de laatste betreft, is de productiebeperking nooit hooger geweest dan 20 pCt. Dit vindt haar verklaring hierin, dat de stapelvezel versponnen kan worden op katoen- (en wol-) machines en aldus de plaats kan innemen van katoen (en wol), die een hooger bedrag aan vreemde valuta vereischen dan de geïmporteerde grondstoffen, noodig voor de fabricage van de stapelvezel. De andere factoren, die de geheele ontwikkeling der stapelvezelindustrie hebben beïnvloed, zijn in het artikel in het nummer van 17 Januari 1940 uiteengezet.

Wat te zeggen van de vooruitzichten der Engelsche kunstzijde-industrie? Ongetwijfeld staat de industrie, behalve voor de problemen, die het geheele industriele leven raken, voor speciale vraagstukken, direct voortvloeiend uit de gedwongen beperking gedurende den oorlog en de onmogelijkheid om gewenschte reparaties, vernieuwingen en verbeteringen uit te voeren. De heer Samuel Courtauld zeide hierover het volgende in de Algemeene Vergadering van Aandeelhouders op 10 April jfl. „... for whereas engineering and chemical firms are in general better staffed than before the war, we in the textile industry, who have an enormous amount of leeway to make up, because not only all development but practically all repair work as well as stopped during the war, are shorthanded all round, especially in the matter of key men and experts of all kinds.... This is all the more galling to say the least of it, when we see our great competitors in U.S.A. as well staffed as they were before the war, or even better.... In the face of American competition and with all the restrictions from which we suffer, it will be extremely hard for the textile industry to contribute its quota to that increase in exports which is vital for the future of this country”.

Dat de heer Courtauld echter vol vertrouwen is, wat de vooruitzichten op langen termijn betreft; blijkt wel uit het aangekondigde uitbreidings- en vernieuwingsprogramma, dat voor zijn maatschappij een bedrag van £ 40-50 miljoen zal eischen.

Laet ik eindigen met den slotzin uit de rede van den heer Courtauld, nadat hij een protest heeft doen hooren tegen het nog steeds handhaven van de productiebelasting op continu gesponnen kunstzijde ten bedrage van 6 d. per lb: „If this old-fashioned short-sighted Treasury mentality is to prevail for ever, the outlook for progressive British industry is gloomy indeed, and we who see the serious industrial implications of a situation which is frankly farcical, cannot take refuge in an Englishman's last resource and console ourselves with our sense of humour alone”.

Littleborough, 22 Juni 1946.

Dr. H. C. STEKX

AANTEKENING.

EEN ENGELSCH-STEM OVER ECONOMISCHE SAMENWERKING TUSSEN NEDERLAND EN BELGIË.

Gedurende en na den oorlog zijn door de Regeeringen van Nederland en België plannen beraamd om tot een nauwe economische samenwerking te komen. Allereerst wil men beide landen — Luxemburg inbegrepen — in een

tol-unie vereenigen, om daarna tot een volledige economische fusie te geraken.

Deze ver-reikende plannen hebben ook buiten den kring der belangstellenden zelf de aandacht getrokken. Zoo wijde de Engelsche „Economist” in haar nummers van 10 en 17 Augustus j. daaraan een tweetal beschouwingen.

Het idee — aldus het blad — om tot samenwerking te komen, vindt zijn impuls in het feit, dat Duitschland aan de economische sfeer van beide landen ontvallen is. Dit beteekent een gevoelig verlies. Men denke slechts aan Rotterdam en Antwerpen en, wat speciaal Nederland aangaat, aan de aanzienlijke leveranties van voedingsmiddelen aan Duitschland, waartegenover weer waardevolle importen stonden. Zoo is het begrijpelijk, dat Nederland en België trachten het door Duitschland's wegvallen ontstane vacuum aan te vullen. Zij zoeken deze aanvulling in de economische samenwerking van „17 million of the most skilled and highly civilised peoples in the world”.

Op welke wijze nu hebben Nederland en België zich die samenwerking gedacht? Hoe luidt de inhoud van hun plannen?

Het Engelsche weekblad releveert een paar historische feiten. Het herinnert aan 1815—1830, toen beide landen een politieke en economische eenheid vormden; aan het tractaat van Oslo in 1930, waarin men tezamen met de Scandinavische landen overeenkwam om geen tarieven te wijzigen zonder wederzijdsch overleg; aan de overeenkomst te Ouchy in 1932, die tot doel had een algemeene tariefsverlaging tot 50 pCt. van het bestaande peil te bewerkstelligen, doch evenals Oslo mislukte, ditmaal door de eischen van Engeland en Amerika om op basis van de meest begunstigde naties te worden behandeld. Ouchy was de laatste poging vóór den tweeden wereldoorlog om tot samenwerking te komen. Gedurende dezen oorlog gingen de Regeeringen van Nederland en België in ballingschap naar Londen. En daar zijn de nieuwe plannen opgekomen en gerijpt.

In October 1943 kwam men overeen om de wisselkoersen van beide landen op een bepaald peil te handhaven. Dit was slechts een inleiding. September 1944 bracht de belangrijke overeenkomst om tot een tol-unie te geraken. De inhoud ervan luidt als volgt:

1e. Er zal een uniform tarief worden ingesteld; 2e. bestaande tarieven tusschen partijen zullen worden opgeheven; 3e. er zullen 3 gemeenschappelijke Raden worden ingesteld, die 3-erlei taak hebben, n.l. a. het uitwerken van een gemeenschappelijk tarief, b. het ontwerpen van gemeenschappelijke handelsverdragen tusschen de „Benelux Unie” (België, Nederland, Luxemburg) enerzijds en vreemde mogendheden anderzijds en c. het zoeken naar middelen om uiteindelijk tot een algeheele economische fusie te komen.

Aan de hand van deze overeenkomst hopen partijen het door het wegvallen van Duitschland geleden verlies te compenseeren en verder óók de vroeger door Duitschland voorziene markten elders te veroveren. Het lag in de bedoeling van beide regeeringen, om aan deze plannen uitvoering te geven, zoodra zij zich weer op eigen gebied bevonden. De ontreddering in beide landen na de vrijdijding bracht echter stagnatie. Hangende de uitvoering van de overeenkomst van September 1944 echter, sloot men inmiddels een handelsverdrag, dat de periode Juni 1946 tot Mei 1947 omspant. De voornaamste punten van dit verdrag zijn:

1e. België zal tot een bedrag van 320 millioen gulden goederen aan Nederland leveren; omgekeerd zal 2e. Nederland naar België goederen exporteerden tot een bedrag van 150 millioen gulden; 3e. voor het resteerende bedrag geeft België aan Nederland crediet, terwijl tenslotte als tegenprestatie Nederland op zich neemt om in den loop der volgende jaren de voornaamste importen uit België (staal, garen, glaswerk) te handhaven op het peil van 1946.

Uit dit verdrag blijkt, dat België de sterkste partij is,

hetgeen begrijpelijk is door den loop der omstandigheden. België toch werd in één week bevrijd en vond zijn industrieele en agrarische outillage nagenoeg intact terug. Nederland bleef gedurende 9 maanden strijdtooneel met alle gevolgen daarvan. Ook heeft België, door als operatiebasis te dienen van Engeland en Amerika, zich ponden en dollars kunnen verschaffen, hetgeen onder andere het feit verklaart, waarom het in staat is om aan Nederland een leening te verstrekken.

Bovenvermeld handelsverdrag intusschen heeft de aandacht van de Nederlandsche en Belgische Regeeringen niet van haar hoofddoel, t.w. een tol- en later volledige economische Unie, afgeleid. Op den 1en Juni 1946 werd een gemeenschappelijk Nederlandsch-Belgisch Secretariaat te Brussel gevestigd onder voorzitterschap van een Nederlander, Dr. Jaspar, geassisteerd door een Belgischen Vicevoorzitter. Dit secretariaat beoogt niets anders dan de uitvoering van de overeenkomst van September 1944 voor te bereiden. Het heeft 3 commissies onder zich, waarvan de taken volkomen parallel loopen met die van de 3 in te stellen Gemeenschappelijke Raden uit de overeenkomst van 1944. De eerste commissie moet in Augustus klaar zijn met haar ontwerp om tot uniforme tarieven te komen, die zoo mogelijk in November ingevoerd zullen worden. De tweede commissie bereidt de slechting van alle tariefmuren tusschen partijen voor in 1947. De derde commissie moet zorgen, dat uiterlijk in 1948 de eerste stap gedaan kan worden op den weg naar een volledige fusie op economisch gebied. De belangrijke vraag rijst, of deze omvangrijke en diep-ingrijpende plannen kans hebben om verwezenlijkt te worden. Volgens „The Economist” is deze kans grooter dan ooit te voeren in de geschiedenis. Hij somt een aantal belangrijke feiten daarvoor op.

Politiek gesproken zijn vele verschillen t.g.v. den oorlog weggefallen. Zoo vormen in de parlementen der beide landen de Katholieken en Socialisten de meerderheid en tot nu toe is door geen enkele politieke partij, zelfs de communistische niet, eenig protest aangeteekend tegen de voorgenomen Unie. Ook economisch wijzen verschillende factoren in gunstige richting. Zoo is de Belgische loonstandaard, vroeger lager dan in Nederland, nu hooger gelegen. Uitgaande van 1939 = 100 is het index-cijfer in België circa 300 en in Nederland circa 165. Ook de prijsniveaux in beide landen groeien meer naar elkaar toe, dank zij een strikter contróle in België. Verder wordt het opstellen van een gemeenschappelijk tarief vergemakkelijkt door het feit, dat Nederland gedurende de laatste 20 jaar protectionistisch is geworden. Daarbij komt, dat de inkomsten uit hoofde van tariefheffingen in beide landen ongeveer even groot zijn, zoodat een verdeling weinig moeilijkheden zal opleveren. Tenslotte vullen Nederland en België op industrieel gebied elkaar over het algemeen aan. België bezit zware industrieën, Nederland niet. Voorts verwacht België geen concurrentie van Nederland in zijn chemische, diamant-, marmer- en voedingsmiddelen-industrie, terwijl het de Deutsche cement-markt in Nederland voor zich hoopt te winnen.

Beteekent dit alles, dat de plannen, om tot een tol- en later economische unie te geraken, geen moeilijkheden zullen ontmoeten? Neen! Met name zal Nederland zijn agrarische politiek, volgens welke Nederlandsche agrarische goederen in het buitenland goedkooper zijn dan in het binnenland, moeten aanpassen aan den nieuwen toestand.

Ook wachten nog andere moeilijkheden. Engeland en Amerika zullen naar alle waarschijnlijkheid de plannen van een Nederlandsch-Belgische samenwerking niet meer torpedeeren, zooals in 1932. In Engeland, waar tenslotte de plannen gerijpt zijn, heeft de overeenkomst een goede ontvangst. Amerika zal zich moeilijk meer op discriminatie kunnen beroepen, aangezien het hier een algeheele fusie geldt. Maar Frankrijk? Uit dien hoek zal vermoedelijk verzet komen. Daarover, en over enkele andere interne

tegenstellingen, handelt de tweede beschouwing van „The Economist”, die wij in ons eerstvolgende nummer zullen releveeren.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De verruiming op de geldmarkt zette zich voort tengevolge van dezelfde oorzaken als in het voorgaande overzicht werden vermeld. Iets lagere disconto's kwamen tot stand, hetgeen o.a. hieruit blijkt, dat drie- en viermaandspromessen tegen $1\frac{5}{16}$ pCt. werden verhandeld, negenmaandspapier tegen $1\frac{1}{2}$ pCt., terwijl jaarpapier tegen $1\frac{5}{8}$ pCt. werd gezocht.

De omzetten waren zeer gering, hetgeen mede werd veroorzaakt door de onzekerheid omtrent de gedragslijn, welke de Agent bij de herbelegging van vervallend schatkistpapier zou volgen. Inmiddels is bekend geworden, dat voor vervallend papier vijfmaandspromessen en jaarpapier in een verhouding van 1 op 3 van den Agent zullen kunnen worden verkregen, hetgeen uit rendementsoogpunt vrijwel gelijk is aan de tot nu toe gevolgde afgiftepolitiek.

De ruimte op de geldmarkt werd mede gestimuleerd door de bepaling, dat de institutioneele beleggers geblokkeerd geld on call kunnen plaatsen bij de discontohandelaars, voor zoover zij dit vroeger ook reeds deden. Callgeld was dan ook tegen 1 pCt. gemakkelijk verkrijgbaar.

De aandelenmarkt vertoonde in de afgelopen week een dalende tendens, wellicht mede onder indirecte invloed van het koersverloop in New-York. Op den laatsten beursdag van de verslagperiode trad enig herstel in, zoodat uiteindelijk de koersverliezen in de afgelopen week maar van zeer beperkten aard waren. Tusschen 23 Augustus en 30 Augustus jl. daalden de koersen van aandelen A.K.U. van $132\frac{1}{2}$ tot 128 pCt.; aandelen Unielever bleven per saldo gelijk in koers, en aandelen Philips daalden van $302\frac{1}{2}$ tot 296 pCt. Ook Scheepvaart aandelen toonden een soortgelijke tendens, zoodat bijv. aandelen H.A.L. in dezelfde periode daalden van 134 op 132 pCt. Aandelen Koninklijke ontkenen ook niet aan het algemeene koersverloop, daar zij een verlies van vijf punten per saldo moesten boeken in deze periode, waardoor de koers op 400 kwam.

Op de obligatiemarkt waren de koerswijzigingen gering. De $3\frac{1}{2}$ pCt. oorlogsleeningen noteerden 102 pCt., de 3 pCt. 1937 daarentegen $102\frac{5}{8}$ pCt.

Maatschappij tot financiering van het Nationaal Herstel N.V.

GEVESTIGD TE 's-GRAVENHAGE

roept Aandeelhouders op tot bijwoning van de

Buitengewone Algemeene Vergadering VAN AANDEELHOUDERS

te houden op 11 September 1946 te 16.30 uur, Kneuterdijk 20 te 's-Gravenhage.

De agenda vermeldt een voorstel tot benoeming van een Directeur. Houders van aandelen aan toonder en/of receptissen, die genoemde vergadering wenschen bij te wonen, dienen hun aandelen en/of receptissen uiterlijk 7 September 1946 te hebben gedeponereerd bij een der volgende banken:

AMSTERDAMSCHER BANK N.V.
DE TWENTSCHE BANK N.V.
INCASSO-BANK N.V.
LIPPMANN, ROSENTHAL & CO.
R. MEES & ZOONEN.
NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ N.V.
NEDERLANDSCHE INDISCHE, HANDELSBANK N.V.
PIERSON & CO.
ROTTERDAMSCHER BANKVEREENIGING N.V.

tegen reçu, dat tevens als bewijs van toegang tot de vergadering zal dienen.

Namens den President-Directeur:

H. J. M. PEEPERKORN,

Directeur-Secretaris.

SCHRIFTELIJKE CURSUS VOOR MODERNE BEDRIJFSADMINISTRATIE

Leidt op voor het examen moderne bedrijfsadministratie — *Behandelt o.a.* administratieve organisatie, de rekeningstelsels, voor- en nacalculatie, standaardkosten en budgetteering, loonstelsels en loonadministratie, bedrijfsstatistiek, toepassingen in verschillende bedrijven — *Biedt* uitstekend verzorgde lessen en beschrijvingen, uitvoerige en gedegen correctie van de uitgewerkte vraagstukken, alle gewenschte voorlichting op studiegebied — *Beschikt over* talrijke medewerkers uit de praktijk van het bedrijfsleven — *Verzorgt* behalve den hoofdcursus ook voorbereidende, aanvullende en repetitiecursussen.

1 Sept. aanvang nieuwe cursussen

Prospectus op aanvraag

SECRETARIAAT BEURSGEBOUW
KAMER 321 — ROTTERDAM

Vacatures

PROVINCIALE GRIFFIE VAN FRIESLAND.

Ter provinciale griffie van Friesland, 1e afdeling (o.m. aangelegenheden betreffende openbare orde en veiligheid, volkshuisvesting, planologische dienst, handel en nijverheid) kan, in den rang van ADJUNCT-COMMIES, 1e klasse worden geplaatst een

meester in de rechten

of een

drs. in de economische wetenschappen

Salaris f 3.000—f 3.600 voor gehuwden en f 2.880—f 3.600 voor ongehuwden, inclusief de verhoogingen volgens Stbl. G 13, doch exclusief overbruggingstoelage en eventueel kindertoelage. Aanstelling boven minimum niet uitgesloten.

Gezegelde sollicitaties worden ingewacht bij den Commissaris der Koningin binnen een week na het verschijnen van dit blad. Geen persoonlijk bezoek dan na oproeping.

Bij het MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN Dir. voor Handels- en Industrieel beleid kunnen eenige

medewerkers

worden geplaatst met een degelijke economische opleiding of praktijk ervaring. De voorkeur verdienen zij, die op de hoogte zijn van de Nederlandsche METAAL-BEWERKENDE en CHEMISCHE INDUSTRIE.

Voorts wordt gezocht een

medewerker

met MTS BOUWKUNDE-OPL. voor de behandeling van bedrijfsruimte aangelegenheden. Schrift. soll., met opgave van verlangd salaris te richten aan de afd. Personeel van het Ministerie van Economische Zaken, Bezuidenhoutscheweg 30, 's-Gravenhage.

Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

Bij het NEDERLANDSCHE BEHEERSINSTITUUT, Vertegenwoordiging Arnhem, Zijpendaalscheweg 53b, kan geplaatst worden een

mr. in de rechten

met enige praktijkervaring. Ervaring in bankwezen, accountancy of vermogensbeheer strekt tot aanbeveling.

Groot-industrie in het Zuiden vraagt een energiek en bekwaam

employé

voor de leiding van haar loonbureaux.

Vereischt wordt: een goede algemeene ontwikkeling en een groote praktische ervaring op het gebied der moderne administratie-methoden.

Gedagidgen in het bezit van het diploma M.O. Bockhouden of S.P.D. genieten de voorkeur.

Sollicitanten moeten bereid zijn zich aan een psychotechnisch onderzoek te onderwerpen.

Sollicitaties (in handschrift) met uitvoerige beschrijving omtrent opleiding, loopbaan, verlangd salaris enz. en onder bijvoeging van een recente foto worden ingewacht onder no. 633 aan het bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

"E Glas leest Pieterman"

ook voor technische doeleinden

PATRIJSPORTELGLAZEN • TELEGRAAFPLATEN
MANOMETERGLAZEN • PEILGLAZEN • OLIEGLAZEN
REFLEXGLAZEN • WATERMETERGLAZEN ENZ.

Glasindustrie
Pieterman

WESTVEST 17 • SCHIEDAM • TELEFOON 69269

VAN DIJK & Co.

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Commissionnaires in Effecten
Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Telefoon 20845 — 21889 — 40631
Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

KOFFIE

VAN NELLE

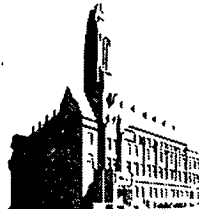
ROTTERDAM

THEE

N.V. LANKHORST TOUWFABRIEKEN

SNEEK TEL. 13041-3042

SPINNERIJ—TOUWSLAGERIJ SEDERT 1803

STANDARD AMERIKAANSCH PETROLEUM CIE

Geb. PETROLEA • 's-GRAVENHAGE

HAV BANK - SCHIEDAM

Levensverzekering en Lijfrente

Uw toekomst is veilig

met een polis van de

Algem. Friesche Levensverzekering-Mij
of de

Groot-Noordhollandsche

LEEWARDEN van 1845 AMSTERDAM
Burmaniahuis v. Brienhuis

VAN GEND & LOOS

expedieert van huis tot huis

van dorp naar stad — van land naar land